

Exploration and Validation of the Predictive Model of Women's Entrepreneurial Resilience in a Critical Situation, Iran's Knowledge-Based Companies

Farzaneh Emami*

Department of Public Administration, Faculty of Management, Islamic Azad University, North Tehran Branch, Tehran, Iran.
farzanehsadatemami@gmail.com

Parvaneh Gelard

Corresponding Author, Department of Public Administration, Faculty of Management, Islamic Azad University, North Tehran Branch, Tehran, Iran.

p_gelard@azad.ac.ir

Nader Sheikholeslami Kandlusi

Department of Public Administration, Faculty of Management, Islamic Azad University, North Tehran Branch, Tehran, Iran.
nader.shk@gmail.com

ABSTRACT

Objective: Women's entrepreneurship is one of the key objectives in the economic and social advancement of societies. Addressing this issue can serve as a driving force for the sustainable economic and social development of countries, particularly in developing nations. With the growth and development of women's entrepreneurship, their economic and social status improves, and new job opportunities are created for a significant portion of the country's population. However, women continuously face specific challenges in the business arena. Therefore, women entrepreneurs must have the ability to overcome tensions, disruptions, and crises in social, cultural, economic, political, and environmental domains, enabling them to quickly return to normal conditions and achieve entrepreneurial success. This ability is referred to as "resilience" and is recognized as a key factor for the success of women entrepreneurs in sustaining and maintaining their businesses.

Method: This study aims to explore and validate a model predicting entrepreneurial resilience under crisis conditions in knowledge-based companies in Iran. In terms of research strategy, this is a descriptive-exploratory study of a mixed-methods design that emphasizes both qualitative and quantitative data. The theoretical-philosophical paradigm upon which this research is based is a mixed interpretive-positivist approach. The goal of the research is developmental and applied. The strategy employed for this study was thematic analysis based on Clark's method (2006) using MAXQDA software.

The target population for the qualitative phase of the research includes academic experts and managers with practical or managerial experience in women's entrepreneurship, and the sample was selected using a purposive judgmental sampling method until theoretical saturation of the data was reached. A total of 15 individuals were selected for in-depth interviews to gather qualitative data. Data validity in this study was ensured by cross-checking the perspectives of participants.

For the quantitative part of the study, a five-point Likert-type questionnaire was developed to collect data in line with exploratory factor analysis. The target population for this stage comprised female entrepreneurs in Tehran province. Using G*Power software, with an alpha level of 0.1 and a test power of 0.85, a sample of 227 female entrepreneurs from Tehran province was randomly selected for the final sample. Content validity was used to ensure the validity of the quantitative data.

For data analysis in the quantitative phase, structural equation modeling (SEM) techniques were employed. Path analysis of the developed model was conducted according to the structural equation modeling algorithm (variance-based) using SPSS and SmartPLS software.

Results: The results of the data analysis showed that 34 sub-themes and 7 main themes were identified as the main indicators and variables of women's entrepreneurial resilience in crisis conditions. Based on these results and using in-depth literature review, interviews, and in-depth theoretical exploration, the research

variables were theorized in the form of drivers of women's entrepreneurial resilience. The research output showed that the identified drivers of innovation, decision-making independence, personal development, supportive policies, entrepreneurial networks, and organizational drivers in women's entrepreneurial resilience can be considered as predictive factors of women's entrepreneurial resilience in crisis conditions.

Conclusion: The results of this study show that the discovered drivers act as significant predictors of women's entrepreneurial resilience in the face of crises. These findings not only contribute to a deeper understanding of the mechanisms of resilience in women entrepreneurs but can also be used in designing effective intervention programs to strengthen the resilience of this group of women in crisis situations. Therefore, women entrepreneurs, by applying these factors, can make the best decisions in crisis situations and, using these factors, make their businesses resilient and successfully move towards growth and development. Identifying and strengthening these drivers deepens our understanding of the mechanisms of resilience in women entrepreneurs and makes it possible to design effective intervention programs to enhance the resilience of this group. The results of the research can enrich the theoretical and practical foundations of the field of entrepreneurial resilience

Keywords: Resilience, Critical conditions, Entrepreneurial resilience, Women Entrepreneurs, Crises in women entrepreneurs.

Cite this article: Emami, F., Gelard, P., & Sheikh Al-Islami Kendalusi, N. (2025). "Exploration and Validation of the Predictive Model of Women's Entrepreneurial Resilience in Crisis Conditions, Knowledge-Based Companies in Iran. *Entrepreneurship Development*, 17(4), 63-92 . <http://doi.org/10.22059/jed.2024.373183.654336>. (in Persian)

Received: 2024-04-03; **Revised:** 2024-11-26; **Accepted:** 2024-12-28; **Published online:** 2025-02-15
© The Author(s). **Article type:** Research **Publisher:** University of Tehran Press.

اکتشاف و اعتباریابی مدل پیشبین تاب‌آوری کارآفرینی زنان در شرایط بحرانی، شرکت‌های دانش‌بنیان ایران

فرزانه امامی

گروه مدیریت دولتی، دانشکده مدیریت، دانشگاه آزاداسلامی، واحد تهران شمال، تهران، ایران.

farzanehsadatemami@gmail.com

پروانه گلرد *

نویسنده مسئول، گروه مدیریت دولتی، دانشکده مدیریت، دانشگاه آزاداسلامی، واحد تهران شمال، تهران، ایران.

p_gelard@azad.ac.ir

نادر شیخ‌الاسلامی کندلوسی

گروه مدیریت دولتی، دانشکده مدیریت، دانشگاه آزاداسلامی، واحد تهران شمال، تهران، ایران.

nader.shk@gmail.com

چکیده

هدف: کارآفرینی زنان یکی از اهداف مهم در پیشرفت اقتصادی و اجتماعی جوامع، به‌ویژه در کشورهای در حال توسعه است. توجه به این مقوله می‌تواند به‌عنوان عاملی برای تغییر و توسعه پایدار اقتصادی و اجتماعی عمل کند. با رشد و توسعه کارآفرینی زنان، وضعیت اقتصادی و اجتماعی آنان بهبود می‌یابد و فرصت‌های شغلی جدیدی برای بخش عظیمی از جمعیت کشور ایجاد می‌شود. با این حال، زنان همواره با موانع خاصی در عرصه کسب‌وکار مواجه هستند. از این رو، زنان کارآفرین باید توانایی غلبه بر تنش‌ها، اختلالات و بحران‌های اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و محیطی را داشته باشند تا بتوانند به سرعت به شرایط عادی بازگشته و به موفقیت‌های کارآفرینانه دست یابند. این توانایی «تاب‌آوری» نامیده می‌شود و به‌عنوان عامل کلیدی برای موفقیت کارآفرینان زن در حفظ و استمرار کسب‌وکارشان شناخته می‌شود.

روش: تحقیق حاضر با هدف اکتشاف و اعتباریابی مدل پیش‌بین تاب‌آوری کارآفرینی در شرایط بحرانی در شرکت‌های دانش‌بنیان ایران انجام شده است که از نظر راهبرد اجرای پژوهش، این مطالعه توصیفی - اکتشافی و از نوع آمیخته است که تأکید بر داده‌های کیفی-کمی دارد. بنابراین پارادایم نظری-فلسفی که این پژوهش برآن اساس بنا شده است از نوع آمیخته تفسیرگرا-اثبات‌گرایی است. از لحاظ هدف، از نوع توسعه‌ای-کاربردی است. استراتژی به کارگرفته شده در این پژوهش تحلیل مضمون به روش کلارک (۲۰۰۶) با به کارگیری نرم‌افزار MAXQDA است.

جامعه آماری برای مرحله کیفی پژوهش، شامل خبرگان دانشگاهی و مدیرانی است که سابقه عملی یا مدیریتی در حوزه کارآفرینی زنان دارند. نمونه‌گیری در این مرحله به صورت هدفمند و قضاوتی تا رسیدن به اشباع نظری داده‌ها ادامه یافته است و در نهایت، ۱۵ نفر به‌عنوان نمونه انتخاب شدند. و برای جمع‌آوری داده‌های کیفی، مصاحبه‌های نیمه‌ساختارمند با خبرگان انجام شد. برای اعتبارسنجی داده‌های کیفی، از روش تطبیق دیدگاه‌های مشارکت‌کنندگان استفاده شد. در بخش کمی تحقیق، پرسشنامه‌ای با طیف لیکرت پنج گزینه‌ای که توسط محقق طراحی شده بود، برای جمع‌آوری داده‌های کمی و در راستای تحلیل عاملی اکتشافی تهیه شد.

جامعه آماری این مرحله، شامل کارآفرینان زن استان تهران است. که با استفاده از نرم‌افزار G*Power، حجم نمونه در سطح آلفای ۰,۱ و توان آزمون ۸۵٪ معادل ۲۲۷ نفر از میان کارآفرینان زن استان تهران به صورت تصادفی ساده به عنوان نمونه نهایی تحقیق انتخاب شدند. به‌منظور تأمین روایی داده‌های کمی، از روایی محتوای پرسشنامه استفاده شد.

برای تحلیل داده‌ها در بخش کمی، از تکنیک مدل‌سازی معادلات ساختاری استفاده شد. آزمون تحلیل مسیر مدل اکتشافی شده نیز مطابق با الگوریتم مدل‌سازی معادلات ساختاری واریانس‌محور با استفاده از نرم‌افزارهای SPSS، Smart:PLS مورد بررسی قرار گرفت.

یافته‌ها: نتایج حاصل از تحلیل داده‌ها نشان داد، ۳۴ مضمون فرعی و ۷ مضمون اصلی به عنوان شاخص‌ها و متغیرهای اصلی تاب‌آوری زنان کارآفرین در شرایط بحرانی شناسایی شده‌اند. با توجه به این نتایج و با استفاده از مرور ادبیات عمیق و مصاحبه و کنکاش نظری عمیق، متغیرهای تحقیق در قالب پیش‌ران‌های تاب‌آوری زنان کارآفرین تئوری‌سازی گردیدند. خروجی تحقیق نشان داد پیش‌ران‌های شناسایی شده ابتکار و نوآوری، استقلال در تصمیم‌گیری، توسعه فردی، سیاست‌های حمایتی، شبکه‌های کارآفرینی، محرک‌های سازمانی در تاب‌آوری زنان کارآفرین می‌تواند به عنوان عوامل پیش بین تاب‌آوری کارآفرین زنان در شرایط بحرانی مورد نظر باشد.

نتیجه: نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که پیش‌ران‌های اکتشافی شده به عنوان عوامل پیش‌بینی‌کننده مهمی در تاب‌آوری زنان کارآفرین در مواجهه با بحران‌ها عمل می‌کنند. این یافته‌ها نه تنها به درک عمیق‌تری از سازوکارهای تاب‌آوری در زنان کارآفرین کمک می‌کند، بلکه می‌تواند در طراحی برنامه‌های مداخله‌ای مؤثر برای تقویت تاب‌آوری این گروه از زنان در شرایط بحرانی مورد استفاده قرار گیرد. بدین روی زنان کارآفرین با کاربرد این عوامل می‌توانند در شرایط بحرانی، بهترین تصمیمات را بگیرند و با استفاده از این عوامل، کسب‌وکار خود را تاب‌آوری بخشند و با موفقیت به سمت رشد و توسعه پیش بروند. شناسایی و تقویت این پیش‌ران‌ها، درک ما را از سازوکارهای تاب‌آوری در زنان کارآفرین عمیق‌تر کرده و امکان طراحی برنامه‌های مداخله‌ای مؤثر برای ارتقاء تاب‌آوری این گروه را فراهم می‌آورد. با تمرکز بر این شش پیش‌ران، زنان کارآفرین می‌توانند توانایی خود را برای تصمیم‌گیری‌های آگاهانه و مؤثر در شرایط بحرانی افزایش دهند. به‌علاوه، این عوامل به زنان کارآفرین کمک می‌کنند تا کسب‌وکارهای خود را در برابر شوک‌های اقتصادی و اجتماعی مقاوم‌تر کرده و با موفقیت به مسیر رشد و توسعه ادامه دهند. در واقع، این پژوهش نشان می‌دهد که با تقویت این پیش‌ران‌ها، زنان کارآفرین می‌توانند نقش فعال‌تری در اقتصاد ایفا کرده و به توسعه پایدار جامعه کمک کنند. لذا نتایج تحقیق می‌تواند به غنی‌سازی مبانی نظری - عملی حوزه تاب‌آوری کارآفرینی کمک کند.

کلیدواژه‌ها: تاب‌آوری، شرایط بحرانی، تاب‌آوری کارآفرینانه، زنان کارآفرین، بحران‌های زنان کارآفرین

استناد به این مقاله: امامی، فرزانه، گلرد، پروانه و شیخ‌الاسلامی کندلوسی، نادر (۱۴۰۳). اکتشاف و اعتباریابی مدل پیش‌بین تاب‌آوری کارآفرینی زنان در شرایط بحرانی، شرکت‌های دانش‌بنیان ایران. *توسعه کارآفرینی*، ۱۷ (۴)، ۹۲-۶۳. <http://10.22059/jed.2024.373183.654336>

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۱/۱۵؛ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۰۹/۰۶؛ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۰/۰۸؛ تاریخ انتشار: ۱۴۰۳/۱۱/۲۷
 © نویسندگان. نوع مقاله: پژوهشی. ناشر: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران.

۱. مقدمه

تاب‌آوری کارآفرینی‌سازه‌ای اساسی در توسعه کارآفرینی زنان، فراروی مسائل بحرانی در امر توسعه و به طور اخص در کشورهای در حال توسعه است. چراکه رشد و توسعه کارآفرینی زنان می‌تواند به عنوان یک عامل تغییر و توسعه پایدار اقتصادی و اجتماعی عمل کند. در این مسیر کشورهای نوظهور اقتصادی، از راهبردها و سیاست‌های اقتصادی متفاوت استفاده می‌کنند. در ایران، زنان به طور فزاینده‌ای در مدیریت شرکت‌های دانش‌بنیان حضور دارند. به گونه‌ای که با رشد ۱۲ درصدی در سال ۱۴۰۲ بیش از ۷۰۰ نفر از مدیران این شرکت‌ها زنان هستند. از این رو نقش زنان کارآفرین در مدیریت زیست‌بوم دانش‌بنیان حیاتی است. این افزایش حضور زنان در مدیریت نه تنها برای توانمندسازی زنان، بلکه برای توسعه پایدار و رشد اقتصادی نیز مفید است. (قاسمی و همکاران، ۱۴۰۱؛ پورامینی و ابراهیم پور، ۱۴۰۲)

با این حال در دنیای پرشتاب و دگرگون امروز، نقش زنان در توسعه و رشد اقتصادی جوامع از طریق کارآفرینی غیرقابل‌انکار است. با گسترش فضای کارآفرینی و فناوری، بسیاری از زنان در حال شکستن مرزها و راه‌اندازی کسب‌وکار خود هستند. براساس گزارش سازمان جهانی کار، در سال ۲۰۲۱ حدود ۲۲۴ میلیون زن در سراسر جهان به عنوان کارآفرین فعالیت می‌کنند. (زاترئانو، ۲۰۲۳) این امر نشان می‌دهد کارآفرینی زنان یکی از عوامل مهم در پیشرفت اقتصادی و اجتماعی جوامع است و توجه به آن می‌تواند به ایجاد فرصت‌های شغلی برای زنان و ارتقای وضعیت اقتصادی و اجتماعی آن‌ها کمک کند. فعالیت‌های کارآفرینانه زنان، به دلیل پیامدهای مثبت و اهمیت ویژه‌ای که در جامعه دارد، می‌تواند به درک بهتری از نقش زنان در جامعه کمک کند و اطلاعات مفیدی را در اختیار مدیران و سیاست‌گذاران قرار دهد، تا بتوانند راه‌کارهایی برای ترویج و توسعه فضای کارآفرینی زنان در جامعه ارائه دهند. تحلیل و بررسی نقش زنان در حوزه کارآفرینی، می‌تواند به شناخت بهتر از ترکیب جنسیتی در جامعه کمک کرده و دیدگاه‌های جدیدی در این زمینه ارائه دهد. لذا، حوزه کارآفرینی زنان به عنوان یکی از موضوعات پژوهشی مهم و جذاب، توجه پژوهشگران و محققان در سراسر جهان را به خود جلب کرده است. (هسنیاتی و همکاران، ۲۰۲۳؛ کولاوا و همکاران، ۲۰۲۳؛ شامسیوا و آذمجان، ۲۰۲۳) با این حال با ایجاد بحران‌های نوظهور، تاب‌آوری و ایجاد فرصت‌های جدید برای کارآفرینان زن، چالش‌برانگیز است. (پای، ۲۰۲۲) شرایط بحرانی می‌تواند به شدت بر کسب و کارهای کارآفرینانه زنان تأثیر گذاشته و نیازمندی زنان کارآفرین بر ارتقا تاب‌آوری را گریزناپذیر کند. چرا که، زنان کارآفرین با خلق ایده‌های نو و ابتکارات شخصی، به تولید محصولات و خدمات جدید می‌پردازند و با استفاده بهینه از فرصت‌ها و منابع، خوداشتغالی و ایجاد مشاغل جدید را به دنبال دارند. از این رو، توجه به توانایی‌های زنان کارآفرین و تقویت تاب‌آوری آنان، با هدف ایجاد فرصت‌های جدید و توسعه کسب و کارهایشان، حیاتی است و می‌تواند به پیشرفت اقتصادی و اجتماعی کشور منجر گردد. (اکبری و همکاران، ۲۰۱۶؛ کومار، ۲۰۱۳)

1Zatreanu

2Hasniati et al

3Kovaleva et al

4Shamsieva & Azamjon

5Pai

6Kumar

از حیث مفهوم‌شناسی تاب‌آوری بیانگر توانایی عاطفی و شناختی کارآفرینان، مقاومت فرد در برابر شوک‌های داخلی و خارجی است. تاب‌آوری محرک عملکرد یا موفقیت کارآفرینی است، لذا فرآیند پاسخ‌گویی در برابر ناملایمتی‌ها و مقابله با بحران‌ها و شرایط سخت را تسهیل می‌کند و به او توانایی تحمل و مقابله با چالش‌ها را می‌دهد. بنابراین، تاب‌آوری به کارآفرینان زن توانایی حل مسائل را می‌دهد. به عبارت دیگر، تاب‌آوری به معنی تحمل و مقابله با شرایط سخت و بازیابی پس از وقوع یک رخداد فاجعه‌آمیز می‌تواند به عنوان یک عامل مهم برای موفقیت در کسب و کارها و رشد شخصی و حرفه‌ای فرد تلقی شود. (برنارد و باربوزا، ۲۰۱۶؛ دوچک، ۲۰۱۸؛ فاتکی، ۲۰۱۸؛ ایشاک و ویلیامز، ۲۰۱۸) مبتنی بر این رویکرد تاب‌آوری کارآفرینی به عنوان یک فرایند انطباق پویا، به صاحبان کسب‌وکار اجازه می‌دهد که با وجود شرایط سخت بازار و رویدادهای بی‌ثبات، همچنان به جلو پیش بروند. به عبارت دیگر، کارآفرینان تاب‌آور به جای مقاومت در برابر تغییر، آن را می‌پذیرند و با سختی تلاش می‌کنند تا به اهداف خود برسند و چالش‌ها را مدیریت کنند. علاوه بر این، کارآفرینان تاب‌آور، در برابر ابهام، تحمل زیادی دارند. (فاتکی، ۲۰۱۸) اخیراً به دلیل بروز بحران‌های مختلف، فشار زیادی بر کارآفرینان، و به طور خاص، زنان کارآفرین وارد شده است و آن‌ها را در شرایط سخت قرار داده است. کارآفرینان زن در فرآیند راه‌اندازی و توسعه کسب‌وکار خود، با بحران و چالش‌های گوناگونی مواجه می‌شوند. این چالش‌ها می‌توانند به دلیل عوامل داخلی شخصیتی کارآفرینان زن هم‌چون استرس ناشی از شکست و یا به دلیل موانع خارجی همچون مشکلات مالی و اقتصادی به وجود آیند. در شرایط بحرانی، این چالش‌ها به شدت بیشتر و برجسته‌تر می‌شوند. (بارادواج و ماجومدار، ۲۰۲۳؛ فوزیه و همکاران، ۲۰۲۲) به همین دلیل، تاب‌آوری کارآفرینی به عنوان یک فرآیند، مجموعه‌ای از قابلیت‌ها و نتایجی است که کارآفرینان برای سازگاری و مقابله با چالش‌های ناملایم، در شرایط بحرانی از آن‌ها بهره می‌برند. در این راستا تاب‌آوری کارآفرینی شامل قابلیت‌های روانی و رفتاری متنوعی است که اجازه می‌دهد به بهترین شکل ممکن با نوعی از پیامدهای مخرب ناشی از بحران که در نقش کارآفرین با آن‌ها مواجه می‌شود، مقابله کند. این قابلیت‌ها شامل مهارت‌های مدیریت استرس، تصمیم‌گیری‌های صحیح، انعطاف‌پذیری در برابر تغییرات و ارتباطات موثر می‌شود. تاب‌آوری کارآفرینی به معنای بهره‌گیری از این قابلیت‌ها در شرایط ناملایم و به بهترین شکل ممکن، برای پاسخ‌گویی به چالش‌های مختلف برآمده از بحران است. دیدگاه تاب‌آوری کارآفرینی به عنوان مجموعه‌ای از قابلیت‌ها، فرآیند و نتایج، به نمایش گذاشتن توانایی کارآفرینان در مقابله با ناملایمات است. (گارت و زتل، ۲۰۲۱) و تصمیم‌گیران عمومی به خصوص در سیاست‌های بالادستی و کلان، بسیار قابل توجه است. همچنین بر اساس مواد سیاست‌های کلی اشتغال، تاکید بر حمایت از بیکاران جهت افزایش توانمندی‌های آن‌ها به منظور دسترسی‌شان به اشتغال پایدار، کاهش نرخ بیکاری و

1Bernard & Barbosa

2Duchek

3Fatoki

4Ishak & Williams

5Bharadwaj & Majumdar

6Fauziah et al

7Garrett & Zettel

بهبود محیط کسب و کار و ارتقاء شاخص‌های آن همچون حمایت از بخش‌های خصوصی و ارتقاء توان کارآفرینی دارد. اجرای این سیاست‌ها، به منظور تحقق اهدافی مانند؛ ایجاد فرصت‌های شغلی، کاهش بیکاری، توسعه اقتصادی و بهبود شرایط زندگی جامعه است. این سیاست‌ها می‌توانند بهبود شرایط اشتغال و کاهش بیکاری را در جامعه تحقق داده و فرصت‌های شغلی بیش‌تری برای افراد در دسترس قرار دهند. از سویی، ارتقای شاخص‌های محیط کار و حمایت از بخش‌های خصوصی، می‌تواند باعث بهبود شرایط کسب‌وکار و افزایش رقابت‌پذیری آن‌ها شود. درکل، سیاست‌های بخش اشتغال با تمرکز بر ترویج کارآفرینی، حمایت از بیکاران و بهبود محیط کسب و کار، به عنوان ابزارهای مهمی برای تحقق رشد اقتصادی و ایجاد فرصت‌های شغلی در جامعه محسوب می‌شوند. با توجه به شرایط بحرانی کشور و تأثیر آن بر اقتصاد و بخش اشتغال، تحقیق حاضر به شناسایی پیش‌ران‌های تاب‌آوری زنان کارآفرین در شرایط بحرانی در شرکت‌های دانش‌بنیان پرداخته است. هدف این تحقیق، پاسخگویی به نیاز پژوهشی کشور در حوزه تحقق و عملیاتی‌سازی سیاست‌های کلی بخش اشتغال با تمرکز بر نقش زنان کارآفرین در شرایط بحرانی به ویژه در شرکت‌های دانش‌بنیان است. این تحقیق می‌تواند به شناخت بهتر از وضعیت کارآفرینی زنان در کشور و به ایجاد راه‌کارهایی برای توسعه کارآفرینی زنان در شرایط بحرانی کمک کند. همچنین، با توجه به شرایط زیست‌محیطی کشور، این تحقیق می‌تواند به شناخت بهتر از منابع طبیعی موجود در کشور و نحوه استفاده بهینه از آن‌ها کمک کند؛ و با بهره‌گیری از منابع طبیعی و توانمندی‌های کارآفرین زنان، می‌توان به فرایند توسعه صنایع مرتبط با آن‌ها را تسهیل کرد. بنابراین، در این تحقیق، به منظور پاسخگویی به نیاز پژوهشی کشور در حوزه تحقق بخش اشتغال، پیش‌ران‌های تاب‌آوری زنان کارآفرین در شرایط بحران در شرکت‌های دانش‌بنیان شناسایی شدند. لذا پرسش محوری پژوهش بدین قرار است: پیش‌ران‌های تاب‌آوری زنان کارآفرین در شرایط بحران در شرکت‌های دانش‌بنیان کدام است؟

۲. مروری بر مبانی نظری و پیشینه پژوهش

۱,۲. تاب‌آوری

تاب‌آوری به معنای مقاومت در برابر شوک‌ها و فجایع، و همچنین توانایی بازیابی و بازگشت به شرایط اولیه است. این مفهوم بر اساس تعریف هولینگ در سال ۱۹۷۳ در علوم مهندسی، اجتماعی و مدیریت به کار گرفته شده است. (راتر، ۲۰۲۳؛ سوسلوویچ و لت، ۲۰۲۳) در واقع، تاب‌آوری به توانایی یک سیستم برای جذب تغییرات بدون تغییر در ساختار و عملکرد اشاره دارد. تاب‌آوری به صورت چهار نوع فنی، سازمانی، اقتصادی و اجتماعی تقسیم‌بندی شده و با چهار جزء نیرومندی، افزونگی، باتدبیری و سرعت همراه است. بنابراین، برای مواجهه با شوک‌ها و تحولات، باید به توانایی تاب‌آوری توجه کنیم و قدرت مقاومت در برابر آن‌ها را داشته باشیم. تاب‌آوری به معنای توانایی بازیابی و بازگشت به شرایط اولیه پس از مواجهه با اختلالات است. در نتیجه، تاب‌آوری به یکی از ویژگی‌های مهم در مواجهه با بحران‌ها و شوک‌های مختلف تبدیل شده است و باید در برنامه‌ریزی و استراتژی‌های مدیریتی برای مقابله با آن

بهره‌برداری کنیم. این ویژگی اساسی در دنیای پویا و در حال تغییر امروزی، بسیار حیاتی و ضروری است. بنابراین، باید برای رسیدن به موفقیت در مواجهه با تحولات و تغییرات، به توانایی تاب‌آوری توجه کنیم و در برنامه‌ریزی و مدیریت خود از آن بهره ببریم. (لی و سوویل، ۲۰۱۳؛ لو و داهسیه‌ساری، ۲۰۱۳)

۲.۲. تاب‌آوری کارآفرینی

تاب‌آوری کارآفرینی شامل توانایی کارآفرینان برای سازگاری با تحولات محیطی و ایجاد راه‌کارهایی مناسب برای مواجهه با چالش‌ها و تغییرات است. کارآفرینان باید توانایی تغییر استراتژی کسب‌وکار خود را داشته باشند و به آن‌ها کمک می‌کند تا با تغییرات محیطی سریعاً سازمان‌دهی و تطبیق کسب و کار خود را بازنگری و بهبود ببخشند. این خصوصیت شامل شناسایی فرصت‌های جدید بازار، توسعه محصولات و خدمات جدید، بهبود فرآیندهای کسب و کار، افزایش بهره‌وری و کاهش هزینه‌ها و همچنین توانایی ایجاد شبکه‌های ارتباطی و همکاری با سایر کارآفرینان و شرکت‌ها است. (رضایی‌مقدم و همکاران، ۲۰۲۳) تحقیقات نشان می‌دهد که در شرایط بحران فردی و سازمانی، کارآفرینان با توانایی ایجاد انعطاف‌پذیری، می‌توانند با بی‌ثباتی مواجه شوند. با این رویکرد، کارآفرینان می‌توانند با ایجاد راه‌کارهای جدید و توانایی تغییر استراتژی، موقعیت‌های بحرانی را به فرصت تبدیل کنند و به رشد و توسعه کسب‌وکارشان بپردازند. (نجاه و مرشد، ۲۰۲۳)

۳.۲. زنان و تاب‌آوری کارآفرینی

تاب‌آوری یکی از ویژگی‌های اصلی زنان کارآفرین است. آن‌ها با مواجه شدن با موانع و مشکلات در مسیر کاری خود، بدون از دست دادن انگیزه و اعتماد به نفس، به برطرف کردن این موانع و پیش‌روی در راه رسیدن به اهدافشان ادامه می‌دهند. زنان کارآفرین تاب‌آور با توجه به تحولات بازار و تغییرات در تقاضای مصرف‌کنندگان، با ایده‌های جدید و نوآورانه، به‌روزرسانی بخش‌های مختلف کسب‌وکارهای خود را انجام می‌دهند و در کسب‌وکارهای خود موفقیت‌آمیز عمل می‌کنند. (اوزگن و همکاران، ۲۰۲۰) کارآفرینان زن، با توانایی‌های قدرتمند تاب‌آوری و استقامت، بر خلاف کارآفرینان خشک و انعطاف‌ناپذیر، مشکلات را با خودشان به دوش نمی‌کشند و به جای آن، تمرکز بیشتری را بر روی مأموریت بلندمدت خود معطوف می‌کنند. (کواگرینی، ۲۰۲۰) کارآفرینان زن با توانایی‌های استثنایی تاب‌آوری و خودکارآمدی، می‌توانند استراتژی‌های نوینی را برای بهره‌گیری موثر از منابع در دست در زمان خود، ایجاد کنند. آن‌ها با هوش و صداقت خود، در طول بحران‌ها می‌توانند از تجربیاتشان استفاده کرده و با خوش‌بینی و انعطاف‌پذیری، در مواجهه با چالش‌ها پیشرفت کنند. با تعیین هدف و انعطاف در پیش‌برد آن، زنان

1Lee & Seville
2Loh & Dahesihsari
3Rezaei-Moghaddam et al
4Najeh & Morched
5Ozgen et al
6Quagraine

کارآفرین با استقامت و انضباط، به رسیدن به اهدافشان پیش می‌روند و در طول بحران‌ها به جای شکست، رشد می‌کنند. لذا کارآفرینان زن با استفاده از توانایی‌های استثنایی خود، می‌توانند در مواجهه با چالش‌ها، استراتژی‌های نوینی را برای بهبود وضعیت تجارت خود ارائه کرده و با انعطاف، استقامت و خوش‌بینی، در رسیدن به اهدافشان پیش بروند. (آیالا و مانزانو، ۲۰۱۴؛ کوکرز و همکاران، ۲۰۲۰؛ رانی و همکاران، ۲۰۱۹)

۴.۲. تاب‌آوری زنان کارآفرین

با این حال کارآفرینی زنان به عنوان عامل کلیدی در مبارزه با بحران‌ها شناخته می‌شود. زنان کارآفرین، با استفاده از مهارت‌های خود، می‌توانند در مقابل بحران‌های اقتصادی و اجتماعی مقاومت کنند. در مواقع بحران، کارآفرینی زنان می‌تواند به عنوان یک راهکار مؤثر برای مقابله با چالش‌های اقتصادی و اجتماعی مدنظر قرار بگیرد. کارآفرینی زنان در بحران‌ها به دو جنبه اساسی توجه دارد؛ نخست، به عنوان راهکار مؤثر برای مقابله با چالش‌های اقتصادی و اجتماعی و دوم، به عنوان راهکار برای توانمندسازی زنان و ایجاد فرصت‌های شغلی برای آن‌ها. بنابراین، حمایت از کارآفرینی زنان در بحران‌ها، به عنوان یک راهکار استراتژیک و مؤثر برای توسعه اقتصادی و اجتماعی جامعه، بسیار مهم و حیاتی است. (بیرسان و ویتیلیا، ۲۰۲۲) زنان کارآفرین در شرایط بحران نقش اساسی دارند و مسأله بحرانی را برای خود و دیگران با توانایی‌های خود مدیریت می‌کنند. تحقیقات گذشته نشان داده است که زنان کارآفرین در بحران‌ها بسیار تاب‌آور هستند و می‌توانند با استفاده از مهارت‌های کارآفرینی، در مقابل چالش‌های اقتصادی و اجتماعی مقاومت کنند. در تحقیقات گذشته، بررسی نقش زنان کارآفرین بر تحقیقات محور بحران متمرکز بوده است. این امر نشان‌دهنده اثرگذاری کارآفرینی زنان در شرایط بحرانی است. (نسف و گارسان، ۲۰۲۲؛ استیونز و همکاران، ۲۰۲۱)

۵.۲. پیشینه تجربی

(رضایی‌مقدم و همکاران، ۲۰۲۳) پژوهشی با عنوان "تاب‌آوری کارآفرینی مشاغل کوچک و متوسط در بین زنان روستایی ایران" به بررسی این موضوع در میان ۲۶۹ زن کارآفرین روستایی پرداخته است. این پژوهش با استفاده از روش پیمایشی و نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای، شش مولفه اصلی تاب‌آوری کسب و کار زنان کارآفرین روستایی را شناسایی کرده است: منابع خارجی، منابع داخلی، نوآوری، فرصت و سازگاری، مدیریت ریسک و حمایت خانواده است. تحلیل مسیر نشان داد که متغیرهای استراتژی بازاریابی، آمیخته بازاریابی، روش‌های بازاریابی، ارتباطات تجاری، مهارت‌های تهیه طرح کسب‌وکار و سیاست‌های حمایتی نقشی کلیدی در ارتقای تاب‌آوری این کسب و کارها ایفا می‌کنند. یافته‌های این پژوهش بر اهمیت توجه به عوامل مؤثر بر تاب‌آوری کارآفرینی زنان روستایی در راستای توسعه

1Ayala & Manzano

2Kuckertz et al

3Rani et al

4Birsan & Vintila

5Nassif & Garçon

6Stephens et al

پایدار جوامع روستایی تاکید دارد. شناسایی و تقویت این عوامل می‌تواند به افزایش تاب‌آوری کسب و کار زنان کارآفرین، کاهش نرخ شکست آنها و در نهایت، به رونق اقتصادی و توسعه پایدار جوامع روستایی منجر شود.

همچنین (ساهی و مانتاک، ۲۰۲۳) تحقیقی با عنوان "نوآوری‌های محصول جدید در زمان بحران: چگونه زنان کارآفرین از بحران کووید ۱۹ جان سالم به در بردند؟" انجام دادند. در این مطالعه، تفاوت در منابع استفاده شده توسط کارآفرینان زن در کسب‌وکارهای صنعتی در مقابل کسب‌وکارهای مصرف‌کننده برای معرفی نوآوری‌های جدید در طول قطعی کووید ۱۹ بررسی شد. ۳۸۸ کارآفرین زن شامل ۲۴۳ نفر مدیریت‌کننده‌ی کسب‌وکارهای صنعتی و ۱۴۵ نفر مدیریت‌کننده‌ی کسب‌وکارهای مصرف‌کننده در دوره پس از بحران کووید ۱۹ در هند مورد بررسی قرار گرفتند. نتایج نشان می‌دهد که کارآفرینان زن از منابع اجتماعی-روان‌شناختی خود، از جمله شبکه‌سازی، سرسختی و تمایل کارآفرینی برای معرفی نوآوری‌های جدید در طول بحران کووید ۱۹ استفاده کردند. به طور خاص، سرسختی به کسب‌وکارهای صنعتی و شبکه‌سازی به کسب‌وکارهای مصرف‌کننده کمک کرد، تا در طول بحران کووید ۱۹ نوآوری‌های جدیدی معرفی کنند و بازی مابین سرسختی، شبکه‌سازی و تمایل کارآفرینی به هر دو نوع کسب‌وکار صنعتی و مصرف‌کننده کمک کرد تا نوآوری‌های جدیدی را معرفی کنند (کارافی و شریف، ۲۰۲۳) تحقیقی با عنوان "زنان کارآفرین، محدودیت‌های شخصی، و رفتار تاب‌آوری در چارچوب کووید ۱۹" انجام دادند. در تحقیق حاضر محققان بیان کردند با توجه به این‌که اکثر تحقیقات درباره تأثیر ویروس کرونا بر کارآفرینی زنان، بر روی کسب‌وکارها و رفتار کارآفرینان زن در مدیریت کسب‌وکارهایشان و مقاومت کارآفرینی تمرکز داشته‌اند، این مطالعه به بررسی تأثیر پاندمی کووید ۱۹ بر پدیدار شدن رفتارهای مقاومتی کارآفرینان زن هم‌چون مسئولیت‌های آنها در حوزه خانوادگی، وضعیت مالی شخصی‌شان، سلامت ذهنی، و زمانی که برای کسب‌وکارشان صرف می‌کنند، می‌پردازد. (ماتارو و جونجا، ۲۰۲۳) تحقیقی با هدف شناسایی تأثیر ویژگی‌های کارآفرینی بر تاب‌آوری زنان کارآفرین در شرایط بحرانی، با نمونه‌ای شامل ۳۹۶ زن کارآفرین از مناطق مختلف هند انجام دادند. نتایج تحلیل نشان داد که ویژگی‌های کارآفرینی، تدبیر، شبکه‌سازی، سازگاری و تداوم موجب تأثیر مثبت و معناداری در تاب‌آوری زنان می‌شوند. همچنین، زنان کارآفرین با سطح انعطاف‌پذیری بیش‌تر و تمایل به ایجاد روابط اجتماعی قوی، در شرایط بحرانی می‌توانند به عنوان عاملی مهم در ایجاد تاب‌آوری و ایجاد گزینه‌های جایگزین برای سیستم‌های اجتماعی و زیست‌محیطی پایدار عمل کنند. به طوری کلی، این تحقیق بر یادگیری مداوم، خودآگاهی و پاسخ‌گویی از سوی زنان کارآفرین تأکید می‌کند و می‌تواند در افزایش توانمندی زنان کارآفرین در مواجهه با بحران‌ها و تحقق اهداف آنها مؤثر متمرکز است.

(رانی و همکاران، ۲۰۱۹) تحقیقی با عنوان "شناسایی مؤلفه‌های حیاتی از تاب‌آوری در طول و پس از بحران‌های اقتصادی: مطالعه موردی زنان اپراتور مواد غذایی در کوالالمپور" انجام دادند. این مطالعه به بررسی مؤلفه‌های حیاتی تاب‌آوری کارآفرینی که در بقای کسب‌وکار زنان کارآفرین در طول و پس از گذراندن بحران‌های اقتصادی می‌پردازد.

1Sahi & Mantok

2Karafi & Cherif

3Matharu & Juneja

4Rani et al

در این مدل، تدبیر به عنوان مهم‌ترین مؤلفه برای تاب‌آوری در طول بحران شناخته شده است، درحالی که خوش‌بینی پس از گذر از بحران به مؤلفه‌های مهم بعدی تاب‌آوری تبدیل می‌شود. به طور کلی، واژه‌ی تاب‌آوری شامل سه جزء سرسختی، تدبیر و خوش‌بینی است.

(اونوشاکپور و همکاران، ۲۰۲۰) تحقیقی با عنوان "انعطاف‌پذیری راهبردی و تاب‌آوری سازمانی زنان کارآفرین در آفریقا در زمان همه‌گیری COVID-۱۹" انجام دادند. در این پژوهش، عواملی مانند تقویت شبکه‌ها، روابط با ذی‌نفعان و تأکید بر فناوری اطلاعات، به عنوان گزینه‌هایی برای زنان کارآفرین پیشنهاد شده‌اند و مزایای مختلفی در زمینه دسترسی به اطلاعات، تأمین مالی، حمایت اجتماعی و مالی و اشتراک دانش برای زنان کارآفرین فراهم شده است. براساس این مشاهدات، تأیید شد که انعطاف‌پذیری استراتژیک برای تحقق تاب‌آوری سازمانی ضروری است و ارزش مبتنی بر تغییر آن برای یادگیری و روابط برای بقا و موفقیت زنان کارآفرین ضروری است. پژوهش نشان می‌دهد که تقویت شبکه‌ها، روابط با ذی‌نفعان و تأکید بر فناوری اطلاعات، به عنوان گزینه‌هایی برای زنان کارآفرین پیشنهاد شده‌اند و انعطاف‌پذیری استراتژیک برای تحقق تاب‌آوری سازمانی ضروری است. بادبازان و همکاران (۱۳۹۹) تحقیقی با عنوان "تحلیل میزان تاب‌آوری زنان کارآفرین روستایی با بهره‌گیری از مقیاس کانردیویدسون" انجام دادند. در این مطالعه، بررسی شده است که متغیرهای روحیه کارآفرینی، انگیزه‌ی کارآفرینی، خلاقیت و تعداد اعضای خانوار همبستگی معناداری با تاب‌آوری فردی زنان کارآفرین دارند. (آبالا و مانزانو، ۲۰۱۴) تحقیقی با عنوان "تاب‌آوری کارآفرینی (زنان) تأثیر بر موفقیت کسب و کار یک تحلیل طولی" انجام دادند. در این تحقیق، سه بُعد تاب‌آوری (سرسختی، تدبیر و خوش‌بینی) به پیش‌بینی موفقیت کارآفرینی کمک می‌کند. علاوه بر این، تدبیر به عنوان عامل کلیدی در پیش‌بینی موفقیت کارآفرینی تلقی می‌شود و توانایی پیش‌بینی موفقیت کارآفرینی برای افرادی که سرسخت و خوش‌بین هستند، و نیز برای زنان و مردان متفاوت است. نتایج نشان می‌دهد که تأثیر خوش‌بینی بر موفقیت کسب‌وکار زنان بیش‌تر از مردان است. به طور خلاصه، سه بُعد تاب‌آوری به پیش‌بینی موفقیت کارآفرینی کمک می‌کند و تدبیر به عنوان عامل کلیدی در این رابطه شناخته می‌شود.

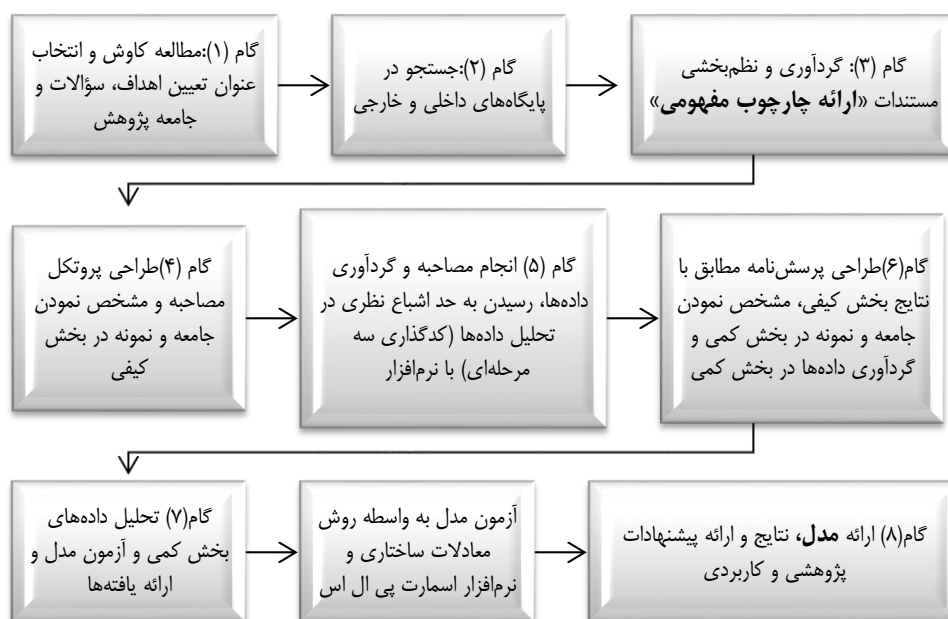
(استیونز و همکاران، ۲۰۲۱) تحقیقی با عنوان "کارآفرینان زن در زمان بحران شواهدی از ایرلند" انجام دادند. این مطالعه به یافته‌های کلیدی در مورد کارآفرینان زن در زمان بحران می‌پردازد. یافته‌های این مطالعه شامل انعطاف‌پذیری کارآفرینان زن، تمایل آن‌ها برای مشارکت در سازمان‌های مبتنی بر جامعه در طول یک بحران و تمایل آن‌ها برای جستجو و دریافت حمایت از هم‌سالان خود است. یافته‌های این مطالعه درک جدیدی را از وضعیت کارآفرینان زن در زمان بحران ارائه می‌دهد و نشان می‌دهند که می‌توان سطوح بحران را با استفاده از عوامل تأثیر روانی، تمایل به ادامه کار به عنوان یک کارآفرین، رخ دادن تغییرات در تجارت کارآفرین و انتظارات آتی کارآفرینان دانست.

(ماتارو و جونجا، ۲۰۲۳) تحقیقی با عنوان "عوامل موثر بر تاب‌آوری زنان کارآفرین در هند با ظهور کووید ۱۹" انجام دادند. یافته‌های این تحلیل نشان می‌دهد که ویژگی‌های کارآفرینی، تدبیر، شبکه‌سازی، سازگاری و تداوم در

شکل گیری نگرش تاب آور زنان کارآفرین در مواجهه با شرایط بحرانی تأثیر مثبت و معناداری دارند. این مطالعه می تواند برای زنان کارآفرین، سازمان ها، دولت و سایر مؤسساتی که از کارآفرینان حمایت می کنند، مفید باشد.

۳. روش شناسی پژوهش

تحقیق حاضر با رویکرد آمیخته، در دو بخش کیفی و کمی انجام شده است. با استفاده از روش استدلال پراگماتیک (عمل گرایی)، مدل اکتشافی تفسیری طراحی شده در بخش کمی مورد آزمون قرار گرفته شده است. در این زمینه، فرایند الگوی سیستماتیک پژوهش در قالب مدل اجرایی پژوهش در شکل (۱) مشاهده می شود.

شکل ۱. الگوی سیستماتیک پژوهش

در بخش کیفی، داده ها از طریق مصاحبه نیمه ساختاری با خبرگان جمع آوری و پالایش شده اند. نمونه گیری در بخش کیفی به روش هدفمند صورت گرفته است، یعنی با توجه به هدف تحقیق و با در نظر گرفتن ضرورت رسیدن به اشباع نظری، ۱۵ نفر خبره دانشگاهی و اجرایی به عنوان نمونه گیری انتخاب شده اند. روش تحلیل داده ها در بخش کیفی، تحلیل مضمون است که با استفاده از نرم افزار MAXQDA و با بهره گیری از تکنیک تحلیل مضمون کلارک (۲۰۰۶)، به شناسایی مضامین همگن در قالب مضامین فرعی و اصلی پرداخته شده است. در این راستا ابتدا داده های کیفی، کدگذاری شده و سپس، دسته بندی شده اند. در نهایت، این دسته بندی ها به شکل مضامین همگن و مضامین فرعی و اصلی مشخص شده و در جداول و نمودارها به تفصیل مورد بررسی قرار گرفته اند. برای تحلیل داده های کمی نیز، از روش مدل سازی معادلات ساختاری جهت اعتبار سنجی مدل اکتشافی استفاده شده است. مدل سازی معادلات ساختاری یک روش پیچیده و قدرتمند است که به ما اجازه می دهد برای اعتبارسنجی رابطه های پیچیده بین

متغیرها در مدل‌های اکتشافی از آن استفاده کنیم. در این تحقیق، با توجه به پیچیدگی وابستگی‌های متقابل بین متغیرها، مدل‌سازی معادلات ساختاری به عنوان یک روش مناسب انتخاب شده است. در واقع، مدل‌سازی معادلات ساختاری به ما اجازه می‌دهد تا با استفاده از مدل‌های آماری و ریاضی، برای بررسی و تحلیل رابطه‌های پیچیده بین متغیرها، از آن استفاده کنیم. به همین دلیل، در این تحقیق از مدل‌سازی معادلات ساختاری به عنوان یک روش تحلیل داده کمی استفاده شده است. در بخش کیفی تحقیق، ابتدا برای انتخاب نمونه، مبادرت به تعیین پروتکل نمونه شده است. این به این معنی است که برای جمع‌آوری داده‌های کیفی، یک پروتکل نمونه تعریف شده است که شامل موضوعات، ملاحظات و روش‌های جمع‌آوری داده است. با توجه به هدف تحقیق و در نظر گرفتن ضرورت رسیدن به اشباع نظری، ۱۵ نفر خبره دانشگاهی و اجرایی به عنوان نمونه‌گیری انتخاب شده‌اند. جدول (۱) نشان‌دهنده‌ی پروتکل نمونه‌گیری در بخش کیفی است.

جدول ۱. پروتکل مصاحبه

بخشی از سؤالات مصاحبه برای نمونه	تعداد	سابقه	وضعیت	کنشگران بخش کیفی
به لحاظ مفهوم‌شناسی تاب‌آوری کارآفرینی زنان چیست؟	۸	بالای ۱۰ سال	اعضای هیأت علمی رشته کارآفرینی دانشگاه‌های معتبر کشور	خبرگان علمی
کدام شاخص‌ها در تاب‌آوری کارآفرینی زنان در شرکت‌های دانش‌بنیان وجود دارد؟			اعضای هیأت علمی گروه‌های مدیریت	
شاخص‌های تاب‌آوری کارآفرینی زنان در شرکت‌های دانش‌بنیان چیست؟			بازرگانی دانشگاه‌های معتبر کشور	
پیشران‌های تاب‌آوری کارآفرینی زنان در شرکت‌های دانش‌بنیان چیست؟	۵	بالای ۱۰ سال	کارآفرینان برتر	خبرگان اجرایی
مهم‌ترین الویت‌ها در پیشران‌های تاب‌آوری کارآفرینی زنان در شرکت‌های دانش‌بنیان چیست؟			بالای ۱۵ سال	

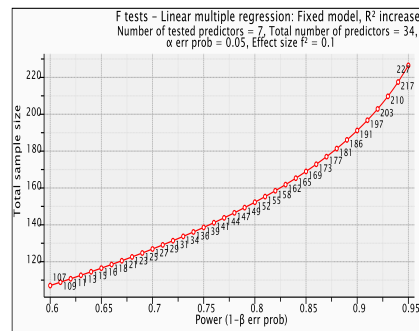
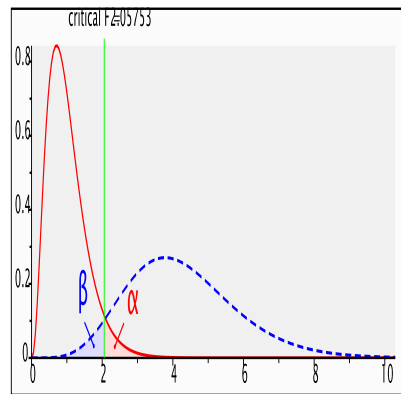
برای بررسی روایی داده‌های کیفی در این تحقیق، مبتنی بر دیدگاه کرسول (۲۰۰۷)، از روش تطبیق دیدگاه مشارکت‌کنندگان استفاده شد. در این مرحله، داده‌های کیفی در اختیار کنش‌گران و نیز همکاران قرار گرفت تا نظرات آنان دریافت گردد لذا داده‌های اصلاحی خبرگان احصا گردید. سپس، ضریب همگنی کدگذاری داده‌های همکاران با دیدگاه کرسول مطابقت داده شد. نتایج نشان داد که بیش از ۸۰ درصد مضامین اکتشاف شده‌ی کدگذاری شده با هم مطابقت داشته‌اند. با توجه به این نتایج و به منظور تبیین دسته‌بندی‌های مضامین اصلی، اقدام به جمع‌آوری داده‌های کمی با نمونه ۲۲۷ نفره برای تحلیل عاملی اکتشافی و دسته‌بندی مضامین اصلی شد. نتایج تحلیل عاملی اکتشافی براساس خروجی نرم‌افزار SPSS نشان داد که داده‌های کمی نیز با روش تحلیل عاملی مطابقت داشته‌اند.

جدول ۲. تحلیل عاملی اکتشافی مدل

نتیجه آزمون	بارتلت	KMO	متغیر
تأیید	۰/۰۰۰	۰/۷۱۲	استقلال در تصمیم‌گیری
تأیید	۰/۰۰۰	۰/۹۶۲	ابتکار و نوآوری
تأیید	۰/۰۰۰	۰/۷۵۱	محرک‌های سازمانی
تأیید	۰/۰۰۰	۰/۸۱۳	سیاست‌های حمایتی
تأیید	۰/۰۰۰	۰/۷۴۲	شبکه‌های کارآفرینی
تأیید	۰/۰۰۰	۰/۸۳۴	توسعه فردی

منبع: محاسبات تحقیق

با توجه به خروجی جدول (۲) ملاحظه می‌گردد با تحلیل عاملی اکتشافی، شش مضمون اصلی شناسایی شدند که دارای ضریب بیش از ۰/۷ است. این نتیجه نشان می‌دهد که این شش مضمون تحقیق می‌توانند به‌عنوان عوامل مؤثر و پیش‌ران تاب‌آوری زنان کارآفرین در شرایط بحرانی در نظر گرفته شوند. همچنین، با توجه به ضریب sig بارتلت که کمتر از ۰/۵ است، مشخص شد که نمونه برای تحلیل عاملی اکتشافی کفایت می‌کند و نمونه‌ها به‌صورت یکنواخت از نظر متغیرهای تحقیقی هستند. در فاز آزمون مدل اکتشافی، داده‌های تحقیق از جامعه آماری کارآفرینان زن استان تهران جمع‌آوری شدند و نمونه هدف در این بخش، کارآفرینان زن شاغل در شرکت‌های دانش‌بنیان استان تهران است. برای جمع‌آوری نمونه در بخش کمی، از روش نمونه‌گیری تصادفی ساده استفاده شد تا به این صورت نمونه‌ای کمی انتخاب شود که قابلیت تعمیم‌پذیری به جامعه بزرگ‌تر را داشته باشد. برای تعیین حجم نمونه مناسب در بخش کمی، از نرم‌افزار تخصصی G-POWER استفاده شد تا به صورت دقیق‌تر تخمینی از حجم نمونه لازم به دست آید. طبق نظر کوهن، اگر سطح خطای آلفا کمتر باشد، میزان تعمیم‌پذیری نتایج نمونه به نمونه بزرگ‌تر افزایش می‌یابد و پژوهشگر کمتر ممکن است دچار خطای نوع اول شود. همچنین، اگر توان آزمون بیش‌تر باشد، احتمال خطای نوع دوم کاهش می‌یابد. شکل شماره ۱ نشان‌دهنده خروجی نرم‌افزار G-POWER برای تعیین حجم نمونه پژوهش است.

شکل ۲. نمودار حجم نمونه
منبع: محاسبات تحقیق

با توجه به تحلیل داده‌های خروجی نرم‌افزار و شکل نمودار (۱) با سطح خطای ۰/۱۵ و توان آزمون ۰/۹۵ در صد و وجود ۷ متغیر پنهان و ۳۴ متغیر آشکار، نمونه آماری پژوهش با ۲۲۷ مورد برآورد شده است. همچنین، روایی محتوای ابزارسنجش کمی با استفاده از دو ضریب نسبی روایی محتوا (CVR) و شاخص روایی محتوا (CVI) بررسی و تأیید شده است. به همین دلیل و با توجه به این‌که مدل تحقیق تازه‌ای است که اکتشاف شده، از تکنیک مدل‌سازی معادلات ساختاری و اریانس محور، براساس دیدگاه هیر (۲۰۰۹)، برای اعتبارسنجی استفاده شده است.

۴. یافته‌ها

در این تحقیق، با هدف شناسایی شاخص‌ها و متغیرها در مدل تحقیق، از ترکیب دو روش تحلیلی کیفی و کمی استفاده شده است که به تفکیک فرآیند سیستماتیک هر یک گزارش شده است. در بخش کیفی، مضامین فرعی و اصلی با کاربست استراتژی تحلیل مضمون شناسایی و تحلیل شده‌اند. این بخش به بررسی نظریه و مدل تحقیق اختصاص دارد

و با استفاده از روش شناسی کیفی، از طریق مصاحبه با کارشناسان و مرور ادبیات عمیق، اطلاعات لازم جمع‌آوری و تحلیل شده است و در قالب مدل پیش‌ران‌های تاب‌آوری زنان کارآفرین در شرایط بحرانی سامان‌دهی و نظم‌دهی شده است. در بخش کمی، با استفاده از روش مدل‌سازی معادلات ساختاری، بررسی اعتبارسنجی مدل و ارزیابی رابطه میان متغیرها صورت گرفته است. در این بخش، مشخص شده است که مدل تحقیق با سطح اعتبارسنجی مناسبی مطابقت دارد و به عنوان روشی مؤثر برای بررسی رابطه متغیرها قابل استفاده است.

۱.۴. تحلیل کیفی پژوهش

در این بخش، ابتدا وضعیت جمعیت شناختی کنش‌گران تحقیق در بخش کیفی (خبرگان)، ارزیابی شده است. در این پژوهش، اطلاعات و وضعیت جنسیت، تحصیلات و رشته تحصیلی کنش‌گران، به صورت جامع دریافت و پالایش شده‌اند. نتایج نشان می‌دهد که از کنش‌گران بخش کیفی تحقیق (خبرگان)، ۵ نفر مرد و ۱۰ نفر زن هستند. همچنین، از لحاظ سطح تحصیلات، ۱۲ نفر سطح تحصیلی دکتری و ۳ نفر سطح تحصیلی فوق‌لیسانس دارند. از لحاظ رشته تحصیلی، ۹ نفر در رشته کارآفرینی و ۶ نفر در رشته مدیریت بازرگانی فعالیت می‌کنند. این اطلاعات می‌تواند در تحلیل و بررسی نتایج تحقیق و تعیین اعتبار آن مفید واقع شود. همچنین، بیش‌ترین سطح تحصیلات مربوط به دکتری است که نشان می‌دهد کنش‌گران بخش کیفی تحقیق از افراد با سطح تحصیلات بالاتر تشکیل شده‌اند. در ضمن، رشته تحصیلی اکثر خبرگان برای انجام تحقیق در زمینه کارآفرینی و مدیریت بازرگانی است، که نشان می‌دهد کنش‌گران با تخصص در این حوزه‌ها بیش‌ترین مشارکت را در بخش کیفی تحقیق داشته‌اند. این اطلاعات می‌تواند به عنوان یک پایه اولیه در تحلیل و بررسی نتایج تحقیق کمک کند و به تعیین اعتبار و قابلیت اعمال نتایج به موارد واقعی کمک کند.

۲.۴. کد مضامین فرعی تحقیق

در این تحقیق، برای تحلیل داده‌های کیفی، الگوریتم تکنیک تحلیل مضمون به کار گرفته شده است. در گام اول پس از جمع‌آوری، پالایش و پیاده‌سازی داده‌های کیفی، با استفاده از نرم‌افزار MAX QDA، به تحلیل محتوای پنهان در قالب کدگذاری مضامین فرعی پرداخته شده است. در این مرحله، با استفاده از کدهای اکتشافی، مبتنی بر همبستگی موضوعی و نزدیکی تم‌ها، به مفهوم‌سازی داده‌ها پرداخته شده و در قالب کدهای فرعی (مضامین فرعی) و مضامین اصلی طبقه‌بندی شده‌اند. جدول شماره ۴ نشان‌دهنده کدهای مضامین فرعی و اصلی اکتشاف شده است. این روش به کاهش حجم داده‌ها و بهبود دقت و کیفیت تحلیل داده‌های کیفی کمک می‌کند و می‌تواند در تشریح و توضیح نتایج تحقیق به کار گرفته شود.

جدول ۳. کدگذاری مضامین فرعی

ردیف	مضامین فرعی	مصاحبه
۱	اعتماد به نفس	۱,۵,۷
۲	تصمیم‌گیری سریع	۵,۷,۶
۳	جسارت و ریسک‌پذیری	۱۵,۶,۸
۴	کسب تجربه	۱۴,۶,۲
۵	تأمین مواد اولیه	۱۳,۱۲,۱۱
۶	مشتری‌مداری	۱۵,۵,۲
۷	یادگیری مستمر	۱۳,۱۲,۱
۸	فرهنگ تاب‌آوری	۲,۱۳,۴
۹	دوره‌های آموزشی	۱۰,۹,۸
۱۰	خدمات مشاوره	۷,۶,۹
۱۱	منابع مالی	۱۴,۱۲,۵
۱۲	توسعه شبکه‌های ارتباطی	۱۳,۶,۸
۱۳	حمایت‌های قانونی	۱۰,۱۱,۹
۱۴	ایده‌پردازی و ابتکار در محیط کار	۶,۵,۴
۱۵	شناخت فرصت‌های جدید و مطرح کردن آن‌ها	۱,۱۴,۱۲
۱۶	توانایی تولید و تحلیل اطلاعات جدید	۱,۱۴,۱۲,۶,۸
۱۷	طراحی و اجرای پروژه‌های نوآورانه	۵,۳,۱۲,۱۵
۱۸	پذیرش ریسک محیطی و مدیریت آن	۲,۶,۸,۴
۱۹	تصمیم‌گیری مستقل در شرایط فشار زیاد	۱۲,۱۵,۴
۲۰	پذیرش خطا و خطایابی در تصمیم	۱۱,۶,۲
۲۱	ارزیابی خود و برنامه‌های کاری به صورت مستقل	۲,۸
۲۲	پذیرش مسئولیت تصمیم به صورت مستقل	۳,۹,۸,۴
۲۳	مقابله با تنش‌های روانی و استرس ناشی از تصمیم	۲,۱۴
۲۴	انتخاب شریکان مناسب برای ایجاد شبکه کارآفرینی	۱۵,۶,۷,۹
۲۵	تعامل فعال با شریکان شبکه در مورد نیازها و مشکلات	۹,۶,۴,۷
۲۶	ارائه و دریافت خدمات و محصولات از شریکان شبکه	۵,۶,۱۴,۱۲
۲۷	توانایی ایجاد و توسعه روابط با مشتریان و ارائه‌دهندگان محصولات و خدمات	۶,۱۲,۱۴,۱۵
۲۸	ارزیابی و بهینه‌سازی نتایج شبکه کارآفرینی	۱۱,۱۲,۶,۳
۲۹	استفاده از نرم‌افزارها و ابزارهای مدیریت شبکه‌های اجتماعی	۵,۷,۸
۳۰	تطبیق با شرایط جدید و پذیرش تغییرات	۱۲,۱۳,۶
۳۱	حفظ اعتماد به نفس و اعتماد به دیگران در شرایط بحرانی	۱۱,۱۵,۶,۷,۲
۳۲	مدیریت استرس و اضطراب در شرایط بحرانی	۱,۶
۳۳	ارزیابی و بهینه‌سازی استراتژی‌های تجاری در شرایط بحرانی	۵,۸,۹
۳۴	حفظ و تقویت روابط با مشتریان و شرکای تجاری در شرایط بحرانی	۳,۴,۱۲,۱۱

در این تحقیق، با توجه به نتایج حاصل از تحلیل داده‌ها، ۳۴ مضمون فرعی به عنوان شاخص‌ها تاب‌آوری کارآفرینی در شرایط بحرانی شناسایی شده‌اند. پس از مرحله کدگذاری مضامین فرعی، مضامین فرعی بیشتر کدگذاری شده و طبق الگوریتم تحلیل شبکه مضامین در کدگذاری مضامین اصلی طبقه‌بندی شدند. این فرایند در جدول ۴ نمایش داده شده است. این مرحله شامل شناسایی پیوندها و تعاملات بین موضوعات فرعی با استفاده از تکنیک تحلیل شبکه مضامین است و پس از آن به عنوان ارتباطات معنایی و مفهومی در شبکه اصلی کدگذاری اصلی شدند.

جدول ۴. کدگذاری مضامین فرعی و اصلی

مضامین اصلی	مضامین فرعی	ردیف
توسعه فردی	اعتماد به نفس	۱
	تصمیم‌گیری سریع	۲
	جسارت و ریسک‌پذیری	۳
	کسب تجربه	۴
محرک‌های سازمانی	تأمین مواد اولیه	۵
	مشتری‌مداری	۶
	یادگیری مستمر	۷
	فرهنگ تاب‌آوری	۸
سیاست‌های حمایتی	دوره‌های آموزشی	۹
	خدمات مشاوره	۱۰
	منابع مالی	۱۱
	توسعه شبکه‌های ارتباطی	۱۲
	حمایت‌های قانونی	۱۳
ابتکار و نوآوری	ایده‌پردازی و ابتکار در محیط کار	۱۴
	شناخت فرصت‌های جدید و مطرح کردن آن‌ها	۱۵
	توانایی تولید و تحلیل اطلاعات جدید	۱۶
	طراحی و اجرای پروژه‌های نوآورانه	۱۷
	پذیرش ریسک محیطی و مدیریت آن	۱۸
استقلال در تصمیم‌گیری	تصمیم‌گیری مستقل در شرایط فشار زیاد	۱۹
	پذیرش خطا و خطایابی در تصمیم	۲۰
	ارزیابی خود و برنامه‌های کاری به صورت مستقل	۲۱
	پذیرش مسئولیت تصمیم به صورت مستقل	۲۲
	مقابله با تنش‌های روانی و استرس ناشی از تصمیم	۲۳
شبکه‌های کارآفرینی	انتخاب شریکان مناسب برای ایجاد شبکه کارآفرینی	۲۴
	تعامل فعال با شریکان شبکه در مورد نیازها و مشکلات	۲۵
	ارائه و دریافت خدمات و محصولات از شریکان شبکه	۲۶
	توانایی ایجاد و توسعه روابط با مشتریان و ارائه‌دهندگان محصولات و خدمات	۲۷
	ارزیابی و بهینه‌سازی نتایج شبکه کارآفرینی	۲۸

اکتشاف و اعتباریابی مدل پیشین تاب‌آوری کارآفرینی زنان در ... (امامی و همکاران)

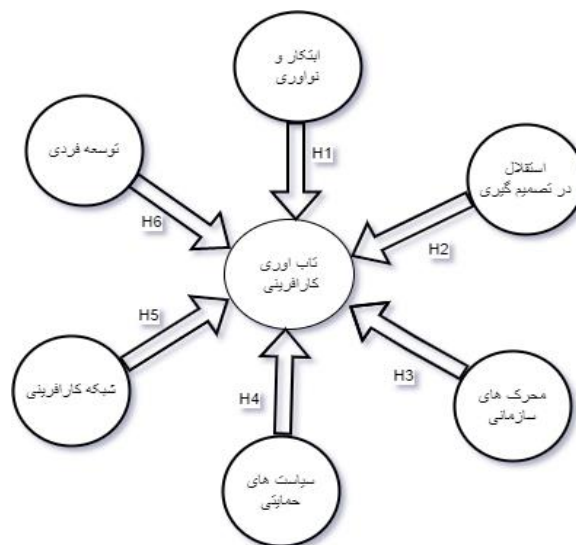
	استفاده از نرم‌افزارها و ابزارهای مدیریت شبکه‌های اجتماعی	۲۹
تاب‌آوری کارآفرین	تطبيق با شرایط جدید و پذیرش تغییرات	۳۰
	حفظ اعتماد به نفس و اعتماد به دیگران در شرایط بحرانی	۳۱
	مدیریت استرس و اضطراب در شرایط بحرانی	۳۲
	ارزیابی و بهینه‌سازی استراتژی‌های تجاری در شرایط بحرانی	۳۳
	حفظ و تقویت روابط با مشتریان و شرکای تجاری در شرایط بحرانی	۳۴

منبع: محاسبات تحقیق

در این تحقیق، با توجه به نتایج حاصل از تحلیل داده‌ها، ۳۴ مضمون فرعی و ۷ مضمون اصلی به عنوان شاخص‌ها و متغیرهای اصلی تاب‌آوری زنان کارآفرین در شرایط بحرانی شناسایی شده‌اند. با توجه به این نتایج و با استفاده از مرور ادبیات عمیق و مصاحبه و کنکاش نظری عمیق، متغیرهای تحقیق در قالب پیشران‌های تاب‌آوری زنان کارآفرین تئوری سازی گردیدند. شکل ۳ نشان‌دهنده روابط مدل اکتشافی است که با استفاده از این شاخص‌ها و متغیرهای تحقیق، ایجاد شده و می‌تواند به عنوان یک راه‌کار جهت بهبود تاب‌آوری زنان کارآفرین در شرایط بحرانی مورد استفاده قرار گیرد.

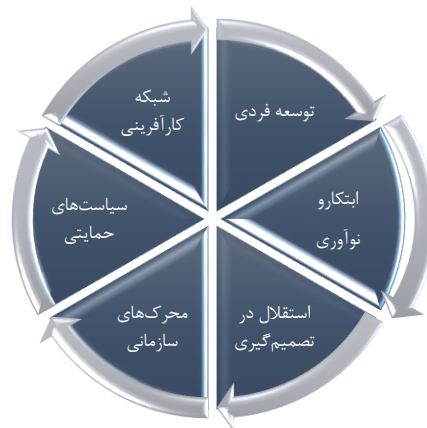
۳.۴. مدل پژوهش

پس از تبیین مقوله‌های مدل در این مرحله به نظم‌دهی، ارائه و تدوین تئوری‌های تحقیق مبتنی بر تحلیل مضمون شده است. نکته قابل تامل آن است که پیش از طراحی مدل اقدام به تحلیل حساسیت شده است تا از عدم هم‌خطی متغیرهای ورودی به مدل اطمینان حاصل گردد. شکل شماره (۶) نشان‌دهنده مدل مفهومی از تئوری‌های نظم‌یافته‌ی پژوهش است.

شکل ۳. مدل مفهومی اکتشاف شده

شکل شماره ۳، نموداری است که روابط و ارتباطات موجود در مدل پژوهش را نمایش می‌دهد. این نمودار می‌تواند ارتباطاتی را نشان دهد که میان پیشران‌های مختلفی مانند توسعه فردی، محرک‌های سازمانی، سیاست‌های حمایتی، ابتکار و نوآوری و استقلال در تصمیم‌گیری و شبکه‌های کارآفرینی در حوزه تاب‌آوری زنان کارآفرین در شرایط بحرانی وجود دارد.

شکل ۴. مدل فرایندی اکتشاف شده پژوهش

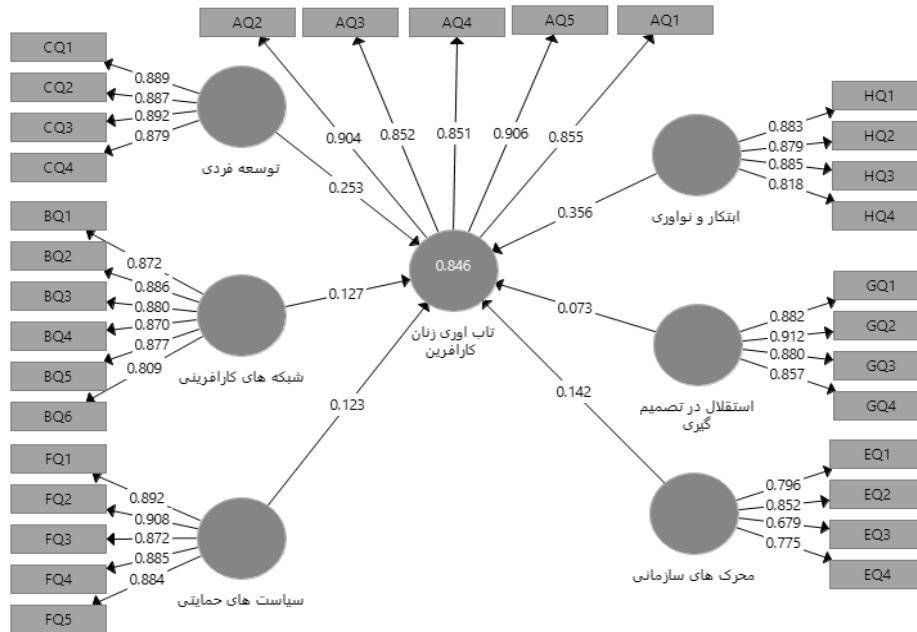
۴.۴. تحلیل کمی

در مرحله کمی پژوهش، روابط متغیرهای اکتشاف شده مدل در تحقیق با استفاده از شاخص‌ها، مولفه‌ها و متغیرهای مختلفی که به عنوان اجزای تشکیل‌دهنده تئوری شناسایی شده‌اند، مورد واکاوی قرار گرفت. در این مرحله، به منظور آزمون و تحلیل روابط مسیر مدل، از روش مدل‌سازی معادلات ساختاری با روش واریانس محور استفاده می‌شود که در آن، ارتباطات بین متغیرهای مختلف مدل به صورت شبکه‌ای مدل‌سازی شده‌اند و با استفاده از روش واریانس محور، روابط بین آن‌ها مورد بررسی و ارزیابی قرار می‌گیرد. به این ترتیب، با استفاده از مدل‌سازی معادلات ساختاری و روش واریانس محور، تحلیل و بررسی مدل تازه تولیدشده با هدف تأیید و اعتبار یابی آن، انجام شده است.

۵.۴. مدل اندازه‌گیری پژوهش

با استفاده از روش مدل‌سازی معادلات ساختاری (PLS)، به اندازه‌گیری مدل انعکاسی پرداخته شده است. در این روش، میزان همبستگی و اعتبار شاخص‌ها و سنجه‌های آشکار، برآورد می‌شود و با استفاده از آن، می‌توان تحلیل عاملی تأییدی را انجام داد. تحلیل عاملی تأییدی، به این تحقیق کمک می‌کند تا هم‌جنسی شاخص‌ها و مؤلفه‌های متغیرهای موجود در مدل اندازه‌گیری را بررسی گردد. در شکل شماره ۵، خروجی نرم‌افزار PLS در حالت استاندارد را می‌توان مشاهده کرد که امکان بررسی بارهای عاملی، سنجه‌های متغیر و شاخص‌های روایی سازه را فراهم می‌کند.

این شاخص‌ها و سنجه‌ها، دربردارنده‌ی روایی واگرا و روایی هم‌گرا و پایایی مدل هستند. با استفاده از این شاخص‌ها و سنجه‌ها؛ پایایی‌های ترکیبی، اشتراکی و آلفای کرونباخ مدل نیز بررسی شده است. (رینگل و همکاران؛ ۲۰۱۵)

شکل ۵. مدل استاندارد
منبع: محاسبات تحقیق

پس از انجام مدل استاندارد، در مرحله بعدی، پایایی و روایی ساختار تحقیق مورد بررسی قرار گرفت. در جدول شماره ۴، مدل استاندارد و پایایی تحقیق، به صورت جداگانه نمایش داده شده‌اند. در این مرحله، به بررسی پایایی و اعتبار مدل و شاخص‌ها و متغیرهای مورد استفاده در تحقیق پرداخته شده است. به این منظور، از روش‌های متفاوتی مانند آلفای کرونباخ و بررسی روایی محتوایی و ظاهری شاخص‌ها و متغیرها استفاده شده است. با انجام این مرحله، می‌توان به اطمینان بیشتری از پایایی و صحت مدل و نتایج حاصل از تحقیق دست یافت.

جدول ۵. جدول استاندارد و پایایی مدل

متغیرهای مکنون پژوهش	آلفای کرونباخ	پایایی اسپیرمن	پایایی ترکیبی CR	پایایی اشتراکی (AVE)
ابتکار و نوآوری	۰/۸۹۰	۰/۹۰۲	۰/۹۲۴	۰/۷۵۱
استقلال در تصمیم‌گیری	۰/۹۰۶	۰/۹۰۷	۰/۹۳۴	۰/۷۸۰
تاب‌آوری زنان کارآفرین	۰/۹۲۲	۰/۹۲۳	۰/۹۴۲	۰/۷۶۴
توسعه فردی	۰/۹۱۰	۰/۹۱۱	۰/۹۳۶	۰/۷۸۶

سیاست‌های حمایتی	۰/۹۳۳	۰/۹۳۴	۰/۹۴۹	۰/۷۸۹
شبکه‌های کارآفرینی	۰/۹۳۳	۰/۹۳۴	۰/۹۴۷	۰/۷۵۰
محرك‌های سازمانی	۰/۷۸۲	۰/۷۹۸	۰/۸۵۹	۰/۶۰۵

منبع: محاسبات تحقیق

با توجه به اطلاعات موجود در جدول شماره ۴، مشخص شده است که ضریب آلفای کرونباخ، پایایی ترکیبی و پایایی اشتراکی متغیرهای مورد استفاده در تحقیق بیش از ۰,۷ هستند. این نتایج نشان می‌دهند که آلفای کرونباخ، پایایی ترکیبی و پایایی اشتراکی در آزمون تأیید شده‌اند. به عبارت دیگر، پایایی و صحت متغیرهای مورد استفاده در تحقیق تأیید شده است.

جدول ۶. آزمون فورنل و لارکر

متغیرهای پژوهش	ابتکار و نوآوری	استقلال در تصمیم‌گیری	تاب‌آوری زنان کارآفرین	توسعه فردی	سیاست‌های حمایتی	شبکه‌های کارآفرینی	محرك‌های سازمانی
ابتکار و نوآوری	۰/۸۶۷						
استقلال در تصمیم‌گیری	۰/۶۲۱	۰/۸۸۳					
تاب‌آوری زنان کارآفرین	۰/۸۲۶	۰/۶۸۰	۰/۸۷۴				
توسعه فردی	۰/۷۱۶	۰/۶۲۰	۰/۸۳۸	۰/۸۸۷			
سیاست‌های حمایتی	۰/۷۲۰	۰/۵۸۹	۰/۷۸۷	۰/۷۷۳	۰/۸۸۸		
شبکه‌های کارآفرینی	۰/۶۱۸	۰/۵۶۱	۰/۷۵۴	۰/۷۶۹	۰/۶۹۳	۰/۸۶۶	
محرك‌های سازمانی	۰/۵۳۲	۰/۵۹۲	۰/۶۸۳	۰/۶۴۲	۰/۵۶۴	۰/۵۹۸	۰/۷۷۸

منبع: محاسبات تحقیق

براساس گزارش جدول شماره (۵)، به زعم (هیر و همکاران، ۲۰۱۴) شاخص‌های $AV \geq 0/5$ و $CR \geq 0/7$ باشد، بیانگر تأیید روایی هم‌گرا می‌باشد که جهت رفع سوگیری و همبستگی بین شاخص‌های تحقیق یا روایی واگرا می‌توان از آزمون‌های فورنل و لارکر بهره گرفت که از جمله مهم‌ترین آزمون‌های روایی واگرا می‌باشد. (رینگل، ۲۰۱۵).

جدول ۷. آزمون چند خصیصه و چند روش روایی و پایایی

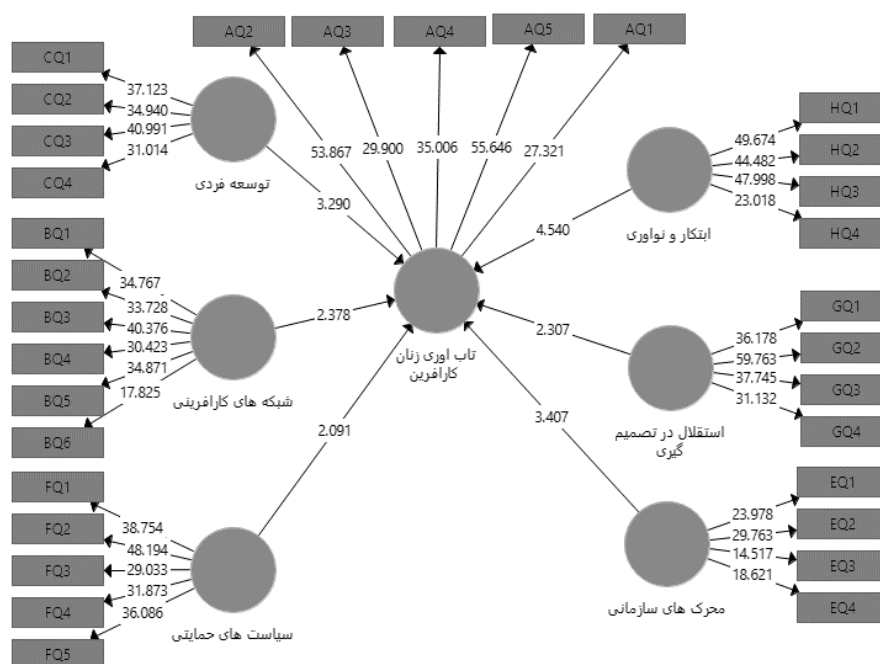
متغیرهای پژوهش	ابتکار و نوآوری	استقلال در تصمیم‌گیری	تاب‌آوری زنان کارآفرین	توسعه فردی	سیاست‌های حمایتی	شبکه‌های کارآفرینی	محرك‌های سازمانی
ابتکار و نوآوری							
استقلال در تصمیم‌گیری	۰/۶۹۲						
تاب‌آوری زنان کارآفرین	۰/۹۰۰	۰/۷۴۳					
توسعه فردی	۰/۷۸۸	۰/۶۸۳	۰/۹۱۴				
سیاست‌های حمایتی	۰/۷۸۵	۰/۶۴۰	۰/۸۴۷	۰/۸۳۷			
شبکه‌های کارآفرینی	۰/۶۷۰	۰/۶۰۹	۰/۸۱۲	۰/۸۳۳	۰/۷۴۳		
محرك‌های سازمانی	۰/۶۲۷	۰/۶۹۸	۰/۷۹۵	۰/۷۵۲	۰/۶۵۱	۰/۶۸۹	

منبع: محاسبات تحقیق

در ارزیابی روایی مدل، مقایسه پایایی ترکیبی، روایی واگرا و میانگین واریانس استخراجی جهت روایی هم‌گرا، از موارد بسیار مهم هستند. بر اساس نظر هنسلر و همکاران (۲۰۰۹)، AVE هرمتغیر باید بالاتر از مقدار همبستگی مربع یا متغیر دیگر باشد. در جدول شماره ۶، شاخص HTMT، به عنوان یک شاخص قابل اطمینان در راستای تایید روایی واگرا، در خروجی نرم‌افزار PLS نشان داده شده است. (فورنل و لارکر، ۲۰۱۵) همچنین، با توجه به جدول شماره ۶، می‌توان به عدم وجود همبستگی بحرانی بین شاخص‌های ساختاری موجود در مدل اکتشاف و آزمون شده پی برد. در واقع، ضرایب بین متغیرها در جدول شماره ۶ به دلیل کوچک‌تر بودن از عدد ۱، نشان‌گر عدم هم‌گرایی بحرانی هستند. به عبارت دیگر، روایی واگرا در تحقیق تأیید شده است.

۶.۴. مدل ساختاری

با توجه به الگوریتم مدل سازی معادلات ساختاری (PLS)، پس از انجام مدل اندازه‌گیری و اطمینان از توان و قدرت مدل اندازه‌گیری مطابق با الگوریتم مدل سازی معادلات ساختاری باید به بررسی فرضیه‌های پژوهش با تحلیل مسیر در حالت معنی‌داری پرداخت. از این رو، شکل شماره ۶، به عنوان یک نمایش از مدل در حالت ضرایب معنی‌دار، نشان‌دهنده تحلیل فرضیات اکتشاف‌شده در پژوهش است.

شکل ۶. مدل پژوهش در حالت معنی داری

منبع: محاسبات تحقیق

۷.۴. برازش مدل

تعیین برازش مدل اندازه‌گیری یکی از مهم‌ترین مراحل در تحلیل داده‌های چندمتغیره است. برای این منظور، روش‌های مختلفی مانند آماره‌های نیکویی و شاخص‌های برازش در نرم‌افزارهای واریانس‌محور به کار گرفته می‌شود. با این حال، به دلیل محدودیت‌هایی که در این روش‌ها وجود دارد، روش‌های جدیدی مانند آزمون کیفیت اندازه‌گیری برای تعیین برازش مدل اندازه‌گیری ارائه شده است. بنابراین، برای تعیین برازش مدل اندازه‌گیری، باید از روش‌های مطمئن و قابل اعتماد برای تحلیل داده استفاده کرد. به عنوان مثال، هیر (۲۰۱۲) آزمون کیفیت اندازه‌گیری را به عنوان یک روش مطمئن برای تعیین برازش مدل اندازه‌گیری معرفی کرده است. این روش، جایگزینی برای شاخص‌های نیکویی و برازش در نرم‌افزارهای واریانس‌محور است و به دلیل دقت بالا، دقت و صحت بیشتر و قابلیت اطمینان بیشتر، به عنوان یک روش مطمئن برای تعیین برازش مدل اندازه‌گیری استفاده می‌شود. در جدول شماره ۷ نیز نتایج آزمون کیفیت اندازه‌گیری برای تحلیل داده‌های چند متغیره قابل مشاهده است و می‌توان از این نتایج برای تعیین برازش مدل اندازه‌گیری استفاده کرد. در نتیجه، استفاده از روش‌های دقیق و مطمئن برای تعیین برازش مدل اندازه‌گیری از اهمیت بالایی برخوردار است.

جدول ۸. کیفیت مدل اندازه‌گیری تحقیق

متغیرها	ضرائب کیفیت مدل	نتیجه
ابتکار و نوآوری	۰/۵۴۰	قوی
استقلال در تصمیم‌گیری	۰/۵۸۲	قوی
تاب‌آوری زنان کارآفرین	۰/۶۰۳	قوی
توسعه فردی	۰/۵۹۰	قوی
سیاست‌های حمایتی	۰/۶۳۰	قوی
شبکه‌های کارآفرینی	۰/۶۱۰	قوی
محرك‌های سازمانی	۰/۳۴۶	متوسط

منبع: محاسبات تحقیق

خروجی الگوریتم مدل سازی معادلات ساختاری (PLS) در جدول شماره ۷، شامل ضرایب متغیرهای مورد بررسی در تحقیق است. با توجه به این خروجی، می‌توان به کیفیت مدل اندازه‌گیری پژوهش پرداخت. از طریق بررسی این ضرایب، می‌توان به این نتیجه رسید که آیا مدل اندازه‌گیری پژوهش در سطح قوی قرار دارد یا خیر. با توجه به نظر کوهن (۱۹۹۸)، اگر ضرایب متغیرهای مورد بررسی در مدل اندازه‌گیری بیشتر و یا نزدیک به ۰,۳۵ باشد، می‌توان به سطح قوی مدل پژوهش پی برد. بنابراین، با توجه به خروجی الگوریتم PLS در جدول شماره ۷، می‌توان استدلال نمود که مدل اندازه‌گیری پژوهش در سطح قوی قرار دارد.

۵. بحث و نتیجه‌گیری

نتایج دوفاز اکتشاف و اعتباریابی عوامل پیش بین تاب‌آوری کارآفرینی زنان نشان داد که ۳۴ شاخص به عنوان مضامین فرعی و ۷ متغیر به عنوان مضامین اصلی شبکه ضامن با استفاده از رویکرد تحلیل مضمون در پژوهش حاضر مشخص شده است. لذا پیشران‌های شناسایی شده ابتکار و نوآوری، استقلال در تصمیم‌گیری، توسعه فردی، سیاست‌های حمایتی، شبکه‌های کارآفرینی، محرک‌های سازمانی در تاب‌آوری زنان کارآفرین می‌تواند به عنوان عوامل پیش بین تاب‌آوری کارآفرین زنان در شرایط بحرانی موردنظر باشد. یافته‌های پژوهش حاضر با نتایج تحقیق مقدم و همکاران (۲۰۲۳) در راستای واحدی قرار می‌گیرند، با این تفاوت که متغیرهای مورد بررسی در این دو مطالعه متفاوت هستند. با وجود این تمایز، عنصر نوآوری در هر دو مدل به عنوان عاملی کلیدی در تاب‌آوری کارآفرینی زنان برجسته شده است، که بر اهمیت و نقش محوری آن در مواجهه با شرایط بحرانی تأکید می‌کند. علاوه بر این، تمرکز تحقیق حاضر به طور خاص بر "تاب‌آوری کارآفرینی در شرکت‌های دانش‌بنیان" معطوف شده است، در حالی که سایر تحقیقات در این حوزه زمینه‌های متعددی همچون بحران‌های اقتصادی (رانی و همکاران، ۲۰۱۹)، پاندمی کووید ۱۹ (کرفی و شریف، ۲۰۲۳) و کسب‌وکارهای صنعتی و مصرف‌کننده (ساحی، مودی، و مانتوک، ۲۰۲۳) را مورد بررسی قرار می‌دهند. این امر نشان‌دهنده اهمیت نوآوری به عنوان عاملی کلیدی در تاب‌آوری کارآفرینی زنان در شرایط و زمینه‌های کسب‌وکار مختلف است. با توجه به یافته‌های این تحقیقات، می‌توان نتیجه گرفت که حمایت از نوآوری و خلاقیت

زنان کارآفرین نقشی اساسی در افزایش تاب‌آوری آنها در شرایط بحرانی و در نهایت در موفقیت و رشد کسب‌وکارشان ایفا می‌کند.

بدین روی زنان کارآفرین با کاربست این عوامل می‌توانند در شرایط بحرانی، بهترین تصمیمات را بگیرند و با استفاده از این عوامل، کسب‌وکار خود را تاب‌آوری بخشند و با موفقیت به سمت رشد و توسعه پیش بروند. در حوزه عملیاتی و اجرایی، ایجاد فضای کارآفرینی، برگزاری دوره‌های آموزشی و حمایت از شرکت‌های دانش‌بنیان در رقابت‌های نوآوری می‌تواند به زنان کارآفرین کمک کند، تا با ایده‌های نوآورانه خود، موفقیت بیشتری کسب کنند. در حوزه سیاستی و کلان نیز، اصلاح قوانین تبعیض‌آمیز، تسهیل در دسترسی به منابع مالی می‌تواند به زنان کارآفرین کمک کند تا با دسترسی به منابع و تسهیلات لازم، بهترین کارآفرینان باشند و به پیشرفت‌های نوآورانه دست یابند. ایجاد فضای کارآفرینی با ارائه امکانات و تسهیلات لازم، زمینه را برای ایجاد ایده‌های نوآورانه و توسعه کسب‌وکارهای جدید فراهم می‌کند. حمایت از شرکت در رقابت‌های نوآوری و ایجاد تیم‌های تحقیق و توسعه، زمینه را برای توسعه ایده‌های نوآورانه فراهم می‌کند. اصلاح قوانین تبعیض‌آمیز و ایجاد دسترسی برابر برای زنان به منابع و تسهیلات مالی و غیرمالی، به زنان کارآفرین در شرایط بحرانی کمک می‌کند تا با استفاده از منابع موجود، امکان حل چالش‌ها فراهم گردد.

توسعه فردی از دیگر پیش‌ران‌های اکتشاف شده است. در این راستا در جهت توجه به این سازه و با تأکید بر شاخص‌های اکتشاف شده آن، برای بهبود عملکرد و کیفیت زندگی، نیازمند شاخص‌های اعتماد به نفس، تصمیم‌گیری سریع، جسارت و ریسک‌پذیری و کسب تجربه است. برای افزایش اعتماد به نفس، باید به هدف‌های شخصی تأکید کرد. تصمیم‌گیری سریع نیز نیازمند تحلیل دقیق شرایط و مشکلات است. جسارت و ریسک‌پذیری نیز با جست‌وجوی راه‌های نوین، پذیرش ریسک‌ها و تلاش برای پیشرفت افزایش می‌یابد. همچنین، کسب تجربه و دریافت بازخورد در زمینه‌های مختلف نیز به توسعه فردی زنان کارآفرین کمک می‌کند. به طور کلی، برای توسعه فردی، باید به دنبال ارتقاء مهارت‌های فنی و تخصصی، دریافت بازخورد و تلاش برای رسیدن به هدف‌های شخصی پیگیری گردد.

در جهت استقلال در تصمیم‌گیری به عنوان پیش‌ران اکتشاف شده دیگر در تحقیق حاضر و ایجاد تاب‌آوری در زنان کارآفرین، پیشنهاداتی چون تشویق شبکه‌های تعاملی بین زنان کارآفرین، ارائه آموزش‌های عملی و فرصت‌های کاری در صنایع جدید و رشته‌های نوظهور، و ارائه تسهیلات و اعتبارات بانکی مناسب ویژه شرایط خاص بحران می‌تواند مفید باشد. همچنین، پیشنهادات سیاستی شامل تدوین سیاست‌های تشویقی برای افزایش مشارکت زنان در کارآفرینی و ایجاد شرایط مساعد برای رشد و توسعه کسب‌وکارهای زنان را شامل می‌شود.

راهکارهای عملیاتی و اجرایی پیش‌ران سیاست‌های حمایتی شناسایی شده برای حمایت از زنان کارآفرین، شامل ارائه آموزش‌های کارآفرینی، خدمات مشاوره و پشتیبانی، همکاری و شبکه‌سازی، و ارائه تسهیلات و اعتبارات بانکی است. همچنین، پیشنهادات سیاستی شامل تدوین سیاست‌های انگیزشی، ایجاد شرایط مساعد برای رشد و توسعه کسب‌وکارهای زنان، تشویق به ایجاد شرکت‌های بزرگ و موفق توسط زنان و ایجاد فرصت‌های شغلی برای زنان در

حوزه‌های جدید و نوظهور، به ویژه در حوزه‌های فناوری اطلاعات و ارتباطات را شامل می‌شود. این پیشنهادات باعث افزایش شانس موفقیت زنان کارآفرین و تاب‌آوری آنان در شرایط بحران می‌شود و به آن‌ها کمک می‌کند. شبکه‌های کارآفرینی به عنوان یکی دیگر از پیشران‌های شناسایی شده تحقیق حاضر، با توجه به نقش مهمی که در توسعه و تقویت نقش زنان در کسب‌وکارها دارند. این شبکه‌ها باعث افزایش شانس موفقیت و تاب‌آوری زنان کارآفرین می‌شوند و به آن‌ها کمک می‌کنند که در تصمیم‌گیری‌های خود استقلال داشته باشند و تاب‌آوری بیشتری در کسب‌وکارهایشان داشته باشند. در استفاده از این شبکه‌ها، زنان کارآفرین می‌توانند با دیگران دیدگاه‌ها، تجربیات و ایده‌های خود را به اشتراک بگذارند و با همکاری و همراهی از فرصت‌های جدید استفاده کنند. همچنین، این شبکه‌ها با ارائه پشتیبانی فنی، مالی و بازاریابی به زنان کارآفرین، می‌توانند به آن‌ها کمک کنند تا با موفقیت بیشتری در کسب‌وکارهایشان عمل کنند و با سرمایه‌گذاری بیشتر، از فرصت‌های جدید بهره‌مند شوند. در این راستا، پیشنهادات سیاستی مانند ایجاد شرایط مساعد برای ایجاد شبکه‌های کارآفرینی، تشکیل و تقویت اتحادیه‌های کارآفرینی حوزه زنان، و تشویق به همکاری با نهادهای دولتی، بخش خصوصی و شبکه‌های کارآفرینی زنان، می‌تواند به ایجاد و توسعه شبکه‌های کارآفرینی برای زنان کمک کند و نقش آن‌ها در کسب‌وکارها را تقویت کند. از نگاه پیشنهادات کاربردی نیز برقراری ارتباطات و ایجاد شبکه‌های ارتباطی بین زنان کارآفرین باعث ارتقای دانش، تجربیات و انگیزه آن‌ها می‌شود. این شبکه‌ها می‌توانند شامل گروه‌های مشابه، دوره‌های آموزشی، کنفرانس‌ها و نشست‌های گروهی باشند. برگزاری رویدادهای مختلف مانند کنفرانس‌ها، نشست‌های گروهی و دوره‌های آموزشی با هدف شناسایی فرصت‌های کسب‌وکار جدید و ایجاد شبکه‌های جدید، می‌تواند به زنان کارآفرین کمک کند تا با دیگران دیدگاه‌ها، تجربیات و ایده‌های خود را به اشتراک بگذارند و با همکاری و همراهی از فرصت‌های جدید استفاده کنند. ارائه پشتیبانی فنی، مالی و بازاریابی به زنان کارآفرین به منظور توسعه کسب‌وکارهایشان، می‌تواند به آنها کمک کند تا با موفقیت بیشتری در کسب‌وکارهایشان عمل کنند و با سرمایه‌گذاری بیشتر، از فرصت‌های جدید بهره‌مند شوند. به طور کلی، ایجاد و توسعه شبکه‌های کارآفرینی برای زنان، یک راه‌حل مؤثر برای تقویت نقش و حضور زنان در بازار کار و کسب‌وکارها است.

با توجه به شاخص‌های اکتشاف شده پیش‌ران محرک‌های سازمانی نیز پیشنهاد می‌گردد، کارآفرینان زن بر ارائه اطلاعات دقیق و به‌روز برای زنان کارآفرین در خصوص منابع در شرایط بحرانی در شرکت‌های دانش‌بنیان توجه داشته باشند. همچنین کاربست تکنیک‌های مشتری‌مداری و توجه به نیازها و مشکلات مشتریان در شرایط بحرانی و ارائه راهکارهایی برای حل مشکلات آن‌ها و یادگیری مستمر و ارائه برنامه‌های آموزشی و دوره‌های آموزشی زنان کارآفرین برای افزایش توانایی‌های آن‌ها در مواجهه با شرایط بحرانی و نیز فرهنگ تاب‌آوری و شکل دهی به ایجاد فرهنگ تاب‌آوری با تأکید بر مدیریت بحران، ارزیابی ریسک‌ها و شناسایی مسائل و ارائه راهکارهایی برای مدیریت آن‌ها می‌تواند به ارتقا تاب‌آوری زنان کارآفرین در شرایط بحرانی بینجامد.

۱.۵. پیشنهادات آینده و محدودیت‌ها

تحقیق حاضر با چندین محدودیت مواجه بود که ممکن است بر دقت و صحت نتایج تأثیرگذار باشد. اولین محدودیت مربوط به محدودیت زمانی بود. به دلیل محدودیت زمانی که برای انجام تحقیق وجود داشت، تعمیم‌پذیری نتایج پژوهش با محدودیت مواجه است. دومین محدودیت پژوهش مربوط به محدودیت نمونه بود. به دلیل محدودیت دسترسی به نمونه‌های بزرگتر، تحقیق روی یک نمونه کوچک با خطای ۰/۱ درصد انجام شده است. همچنین تعداد خبرگان بخش کیفی برای رسیدن به اشباع نظری از تعداد بالاتری برخوردار است که می‌توان به عنوان محدودیت در نظر گرفت. برای پیشنهادات تحقیقات آتی در زمینه شناسایی پیشران‌های تاب‌آوری زنان در شرایط بحرانی نیز پیشنهاد می‌گردد:

۱. بررسی تأثیر شرایط محیطی و اقلیمی بر پیشران‌های تاب‌آوری زنان در شرایط بحرانی. در شرکت‌های دانش‌بنیان
۲. مطالعه تأثیر اقدامات پیشگیرانه بر اثر پیشران‌های تاب‌آوری زنان در شرایط بحرانی. در شرکت‌های دانش‌بنیان
۳. انجام تحقیقات طولی برای بررسی پویایی تاب‌آوری کارآفرینی در طول زمان
۴. بررسی تطبیقی تاب‌آوری کارآفرینی در زنان و مردان
۵. تحلیل نقش عوامل فرهنگی و اجتماعی در تاب‌آوری کارآفرینی
۶. ارائه برنامه‌های حمایتی برای افزایش تاب‌آوری زنان کارآفرین

منابع

- پورامینی، زهرا؛ ابراهیم پور، حبیب. (۱۴۰۲). طراحی الگوی مهارت اشتغال‌پذیری واحدهای فناور و دانش‌بنیان. فصلنامه علمی پژوهشی توسعه کارآفرینی، ۱۶(۳)، ۴۷-۶۵. [Doi.org/10.22059/jed.2023.358412.654180](https://doi.org/10.22059/jed.2023.358412.654180)
- قاسمی، مریم؛ شیر محمدی، محبوبه؛ احمدی، سودابه. (۱۴۰۱). استراتژی‌های توسعه کارآفرینی در بین زنان روستایی با استفاده از ابزارهای برنامه‌ریزی استراتژیک مطالعه موردی: بخش نصرآباد، شهرستان تربت جام. فصلنامه علمی پژوهشی توسعه کارآفرینی، ۱۵(۲)، ۳۰۳-۳۲۰. [Doi.org/10.22059/jed.2022.301279.653329](https://doi.org/10.22059/jed.2022.301279.653329)
- Pouramini, Z., Pour, H. I. (2023). Designing a model of employability skills in technology-based and knowledge-based units. *Journal of Entrepreneurship Development*, 16(3), 47-65. doi:10.22059/jed.2023.358412.654180 (in Persian)
- Ghasemi, M., Shirmohammadi, M., Ahmadi, S. (2022). Entrepreneurship development strategies among rural women using strategic planning tools: A case study of Nasrabad district, Torbat-e Jam county. *Journal of Entrepreneurship Development*, 15(2), 303-320. doi: 10.22059/jed.2022.301279.653329. (in Persian)
- Ayala, J. C., & Manzano, G. (2014). The resilience of the entrepreneur, influence on the success of the business: A longitudinal analysis. *Journal of Economic Psychology*, 42, 126-135. <https://doi.org/10.1016/j.joep.2014.02.004>
- Zatreanu, C. M. (2023). WOMEN ENTREPRENEURSHIP. *Management & Marketing Journal*, 21(1). DOI: 10.52846/MNMK.21.1.11
- Akbari, Mohsen and Kazemi, Reza and Haddadi, Masoomeh, Relationship Marketing and Word-of-Mouth Communications: Examining the Mediating Role of Customer Loyalty (2016). *Marketing and Branding Research* 3 (2016) 63-74, Available at SSRN: DOI: <https://ssrn.com/abstract=3340393>

- Badzaban, F., Rezaei-Moghaddam, K., & Fatemi, M. (2020). Analysis of women's individual entrepreneurial resilience using the ConnorDavidson scale: policies to improve rural women businesses in Fars province. *Science and Technology Policy*, 1(10), 39–50 (In Persian) DOI 20/1001/1/24767220/1399/10/1/3/4.
- Bernard, M. et Dubard Barbosa, S. (2016) . Résilience et entrepreneuriat : Une approche dynamique et biographique de l'acte d'entreprendre. *M@n@gement*, Vol. 19(2), 89-123. <https://doi.org/10.3917/mana.192.0089>.
- Bharadwaj, R., Das, R., & Majumdar, A. (2023). The Challenges and Performance of Female-Owned Entrepreneurial Firms and Management Strategies. In *Change Management During Unprecedented Times* (pp. 43-62). DOI: 10.4018/978-1-6684-7509-6.ch003
- Bonyadi, E., & Sarreshtehdari, L. (2020). Modeling Entrepreneurial Innovation: A Study on Economic Development. <https://doi.org/10.21203/rs.3.rs-18217/v1>
- Duchek, S. (2018). Entrepreneurial resilience : a biographical analysis of successful entrepreneurs. 429–455. <https://doi.org/10.1007/s11365-017-0467-2>
- Fatoki, O. (2018). The Impact of Entrepreneurial Resilience on the Success of Small and Medium Enterprises in South Africa. <https://doi.org/10.3390/su10072527>
- Faghih, N., Bonyadi, E., Sarreshtehdari, L. (2020). Entrepreneurial Capability Index. In: *Entrepreneurship Viability Index. Contributions to Management Science*. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-54644-1_4
- Ringel, Y., Maharshak, N., Ringel-Kulka, T., Wolber, E. A., Sartor, R. B., & Carroll, I. M. (2015). High throughput sequencing reveals distinct microbial populations within the mucosal and luminal niches in healthy, 18-352-362 <https://doi.org/10.1080/19490976.2015.1044711>
- Garrett, R., & Zettel, L. (2021). Entrepreneurial Resilience. In *Oxford Research Encyclopedia of Business and Management*. <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190224851/013/314>
- Hasniati, H., Indriasari, D. P., Sirajuddin, A., & Karim, A. (2023). The Decision of Women in Makassar City to Be Entrepreneurs. *Binus Business Review*, 14(1), 85-98. DOI: <https://doi.org/10.21512/bbr.v14i1/8936>.
- Ishak, A. W., & Williams, E. A. (2018). A dynamic model of organizational resilience: Adaptive and anchored approaches. *Corporate Communications: An International Journal*, 23(2), 180-196. <https://doi.org/10.1108/CCIJ-04-2017-0037>
- Karafi, B. S., & Cherif, R. (2023). Women Entrepreneurs, Personal Constraints, and Resilience Behavior Within the Context of COVID-19. In *Handbook of Research on Entrepreneurship and Organizational Resilience During Unprecedented Times* (pp. 260-287). DOI: 10.4018/978-1-6684-4605-8.ch012
- Kovaleva, Y., Hyrynsalmi, S., Saltan, A., Happonen, A., & Kasurinen, J. (2023). Becoming an entrepreneur: A study of factors with women from the tech sector. *Information and Software Technology*, 155, 107110. <https://doi.org/10.1016/j.infsof.2022/107110>.
- Kuckertz, A., Brändle, L. and Gaudig, A. (2020), "Startups in times of crisis – a rapid response to the COVID-19 pandemic", *Journal of Business Venturing Insights*, Vol. 13, p. e00169. <https://doi.org/10.1016/j.jbvi.2020.e00169>
- Kumar, A. (2013), "Women entrepreneurs in a masculine society: inclusive strategy for sustainable outcomes", *International Journal of Organizational Analysis*, Vol. 21 No. 3, pp. 373-384. <https://doi.org/10.1108/IJOA-01-2013-0636>.
- Lee, A.V., Vargo, J. and Seville, E. (2013). Developing a tool to measure and compare organizations' resilience. *Natural Hazards Review*, Vol. 14 No. 1, pp. 29-41. [https://doi.org/10.1061/\(ASCE\)NH.1527-6996.000007](https://doi.org/10.1061/(ASCE)NH.1527-6996.000007)
- Loh, J. M., & Dahesihsari, R. (2013). Resilience and economic empowerment: A qualitative investigation of entrepreneurial Indonesian women. *Journal of Enterprising Culture*, 21(01), 107-121. <https://doi.org/10.1142/S0218495813500052>

- Matharu, S., & Juneja, D. (2021). The influence of perceived motivational factors on success of women driven ventures and their contribution in economic development. *Vision: The Journal of Business Perspectives*, 25(3), 338-351.. <https://doi.org/10.1177%2F09722629211008268>
- Najeh, H., & Morched, S. (2023). Entrepreneurial resilience, a key soft skill to develop in a crisis situation: Proposal for a measurement scale. *Journal of Business & Entrepreneurship*, 32(2), 4 DOI: <https://repository.ulm.edu/jbe/vol32/iss2/4>
- Nassif, V.M.J. and Garçon, M.M. (2024), "The integrative approach in the study of resilience in female entrepreneurship", *European Journal of Training and Development*, Vol. 48 No. 1/2, pp. 162-178. <https://doi.org/10.1108/EJTD-04-2022-0040>
- Onoshakpor, C., Etuknwa, A., & Karamalla-Gaiballa, N. (2020). strategic flexibility and organizational resilience of women entrepreneurs'in africa during the covid-19 pandemic. *research journal of business and management*, 7(4), 277-287. <https://doi.org/10/17261/Pressacademia.2020/1324>.
- Ozgen, S., Lapeira, M., & Pissaris, S. (2020). Entrepreneurial resilience and gender differences: A configurational approach. *Academy of Management Proceedings*, 2020(1), 12426. <https://doi.org/10.5465/AMBPP.2020.12426>.
- Quagraine, F. A. (2020). Are small women entrepreneurs resilient? Highlighting the roles of entrepreneurial competencies and motivation. *International Journal of Business and Globalisation*, 25(3), 361-377. <https://doi.org/10.1504/IJBG.2020.109026>
- Abdul Rani, N.S., Krishnan, K.S., Suradi, Z., and Juhdi, N. (2019). Identification of critical components of resilience during and after economic crises: The case of women food operators in Kuala Lumpur. *Asian Academy of Management Journal*, 24(Supp. 2), 111-126. <https://doi.org/10.21315/aamj2019.24.s2.8>
- Rezaei-Moghaddam, K., Badzaban, F., & Fatemi, M. (2023). Entrepreneurial resilience of small and medium-sized businesses among rural women in Iran. *The Journal of Agricultural Education and Extension*, 29(1), 75-98. <https://doi.org/10.1080/1389224X.2021.1985539>
- Rutter, M. (2023). Resilience: Some conceptual considerations. *Social Work*, 122-127. [https://doi.org/10.1016/1054-139X\(93\)90196-V](https://doi.org/10.1016/1054-139X(93)90196-V)
- Sahi, G. K., Modi, P., & Mantok, S. (2023). New product innovations in times of crisis: How did women entrepreneurs survive the COVID-19 crisis. *Industrial Marketing Management*, 111, 19-29. <https://doi.org/10/1016/j.indmarman.2023/03/004>.
- Stephens, S., Cunningham, I. and Kabir, Y. (2021), "Female entrepreneurs in a time of crisis: evidence from Ireland", *International Journal of Gender and Entrepreneurship*, Vol. 13 No. 2, pp. 106-120. <https://doi.org/10.1108/IJGE-09-2020-0135>
- Pai, R. (2022). A Systematic Review of Issues and Challenges Associated with Women Entrepreneurs. *International Journal of Management, Technology and Social Sciences (IJMTS)*, 7(2), 548-571., doi: 10.47992/ijmts.2581.6012.0237
- Suslovic, Brianna, and Elle Lett. "Resilience is an adverse event: A critical discussion of resilience theory in health services research and public health." *Community Health Equity Research & Policy* 44, no. 3 (2024): 339-343. <https://doi.org/10.1177/2752535X231159721>